

Lietuvių totoriai

Nr. 7-8(78-79) 2004 m. liepos-rugpjūčio mėn. Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos laikraštis
www.tatary-litwy.8k.com Leidžiamas nuo 1995 m. sausio mėn.

Lietuvos totorių orientas – 2004

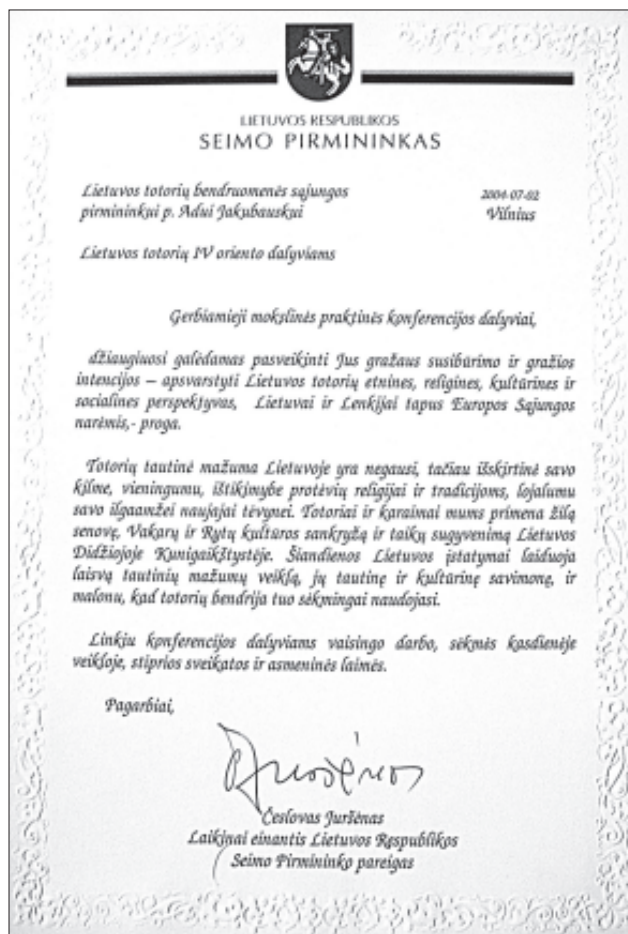
Adas JAKUBAUSKAS, Galimas SITDYKOVAS

Kas tai yra orientas? Tai renginys, kurį sudaro mokslinė-praktinė konferencija ir kultūrinė - pasilinksminimo programa. Orientas – iš lotynų kalbos kilęs terminas, reiškiantis mokslinės veiklos kryptį, tyrinėjančią istorines, etno-kultūrinės ir religines Rytų problemas. Pirmieji Lenkijos totorių, kurie yra giminingi Lietuvos totoriams, orientai buvo organizuoti Lenkijoje dar 70-taisiais XX-ojo amžiaus metais, Gdynėje gyvenančio Macej Konopackio iniciatyva. Lietuvoje pirmasis orientas buvo suorganizuotas 1997-ųjų metų liepą Kaune, Totorių apsigyvenimo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorijoje 600 metų jubiliejaus proga. 2004 metų liepos 1-4 dienomis Alytuje įvyko VI-asis Lietuvos totorių orientas.

Idėja organizuoti orientą kilo 2004 metų kovą. Tai buvo susiję su Lietuvos įstojimu į Europos Sąjungą. Ši nauja aplinkybė Lietuvos valstybės ir jos piliečių gyvenime sukuria naujas sąlygas visuomeninių tautinių mažumų organizacijų funkcionavimui. Išankstinis religinių problemų, Islamo vaidmens ES valstybėse svarstymas įvyko jaunimo stovykloje, organizuotoje š.m.balandžio mėnesį kurortiniame miestelyje Birštone. Be to, Lietuvos totorių interesai neapsiriboja vien religine sfera, o apima ir platų socialinių bei kultūrinių problemų ratą. Todėl oriento tema buvo suformuluota taip: "Etninės, religinės, kultūrinės ir socialinės Lietuvos totorių perspektyvos, susijusios su Lietuvos bei Lenkijos įstojimu į Europos Sąjungą." Atkreipkime dėmesį į tai, jog Lietuvos totoriai buvo pir-
(Nukelta į 2-q psl.)

Pranešimą skaito Tautinių mažumų ir išeivijos departamento gen. direktoriaus pavaduotojas Stanislav Vidtmann.

Pirmasis Pasaulio totorių jaunimo forumas

Dr. Adas JAKUBAUSKAS

2004 metų birželio 24-28 dienomis Tatarstano sostinėje Kazanėje įvyko pirmasis istorijoje Pasaulio totorių jaunimo forumas. Į šį išpūdingą renginį totorių jaunimas susirinko iš 50 Rusijos regionų ir 14 pasaulio šalių. Jame dalyvavo apie 500 delegatų iš Rusijos, Ukrainos, Kazachstano, Estijos, Latvijos, Lietuvos, Uzbekistano, Azerbaidžano, Baltarusijos, Jungtinių Arabų Emyratų, Suomijos ir kitų valstybių. Forumą organizavo ir jo delegatus globojo Pasaulinis Totorių Kongresas.

Iš Lietuvos į Kazanę nuvyko 12 žmonių grupė: jaunuoliai iš Vilniaus, Kauno, Alytaus ir Visagino. Tai buvo didžiausia kada nors šiame mieste viešėjusi Lietuvos totorių delegacija.

Pagrindiniu renginio tikslu, pasak organizatorių, buvo
(Nukelta į 4-tą psl.)

Lietuvos totorių orientas – 2004

(Atkelta iš 1-o psl.)

moji Lietuvos bendrija, apsvarsčiusi savęs išsaugojimo klausimą pasikeitusiomis aplinkybėmis. Reikia pabrėžti, kad Europos integraciniai procesai tam tikru lygiu kelia susirūpinimą nacionalinių kultūrų ateitimi ne tik tautinėms mažumoms, bet ir tautoms, sudarančioms valstybes.

Oriento organizacinis komitetas atliko didelį paruošiamąjį darbą. Iš anksto įvyko susitikimai su Alytaus miesto meru Vytautu Kirkliausku, miesto kultūros skyriaus vedėja Gitana Molevičiene ir kitais atsakingais veikėjais. Buvo susitarta dėl mokslinės-praktinės konferencijos rengimo miesto teatre. Didelę dalį atsakomybės už pasiruošimą orientui prisiėmė Alytaus apskrities totorių bendruomenė, kuriai daugelį metų vadovauja Ipolitas Makulavičius.

Į konferenciją buvo pakviesti žymūs mokslininkai, Islamo ir Lietuvos totorių problemų tyrinėtojai iš įvairių šalių, o taip pat Pasaulinio totorių Kongreso vykdomojo komiteto atstovas Rustemas Gainetdinovas. Dalyvauti kultūrinėje programoje iš Tatarstano buvo pakviesta Rusijos ir Tatarstano liaudies artistė, Musos Džalilio vardo operos ir baletų teatro solistė, profesorė Venera Ganijeva ir nusipelnęs Tatarstano kultūrinis veikėjas Kamilis Faizrachmanovas.

Toliau norėtumėme smulkiau papasakoti apie mokslinės-praktinės konferencijos, pagrindinės oriento – 2004 dalies, eigą. Liepos 2-ąją dieną vykusios konferencijos dalyvius pasveikino Lietuvos Respublikos Seimo pirmininko pareigas einantis Česlovas Juršėnas, seimo narys Vidas Baravykas, Tautinių mažumų ir išeivijos Departamento prie Lietuvos vyriausybės generalinio direktoriaus pavaduotojas Stanislovas Vidtmanas, Alytaus apskrities pirmininkas Raimundas Markauskas, Alytaus m. meras Vytautas Kirkliauskas, Tautinių mažumų Tarybos pirmininkas Ruslanas Arutiunian, Tarybos koordinatorius Imantas Melianas.

Didelį auditorijos susidomėjimą sukėlė S. Vidtmano pranešimas, skirtas teisiniams Tautinių mažumų apsaugos aspektams Europos Sąjungoje. Jis pažymėjo, jog ES jau sukurti pagrindiniai jų teisių apsaugos mechanizmai, priimti pagrindiniai įstatymai, garantuojantys tautinių mažumų teises ir laisvę, privalomi visoms ES narėms. Norėčiau pažymėti, jog Lietuva yra pirmoji Europos valstybė priėmusi Tautinių mažumų įstatymą dar 1989 m., o šiuo metu Lietuvos Seimui yra pateiktas naujas įstatymo variantas.

Mokslų daktaras, Kauno technologijos universiteto docentas Romualdas Makaveckas savo pranešime analizavo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės totorių jaunimo asimiliacijos problemas. Jo pranešimo leitmotyvu buvo tvirtinimas, jog Lietuvos totorių bendruomenė egzistuos tol, kol išliks

Oriento dalyvių ekskursija Grūto parko agitpunkte.

Scenoje ansamblio "Alija" šokėjos (vadovas A.Melechas). tautinis sąmoningumas. Jo nuomone, tautinio sąmoningumo esmė – tai ne kalba, ne religija, ne kultūra, o kraujo šauksmas, suvokimas savo totoriškų šaknų, kurios negali pasikeisti asmenybei formuojantis kitoje sociokultūrinėje aplinkoje.

Kauno mečetės imamas Romas Jakubauskas oponavo R.Makavecko išsakytomis mintims ir išreiškė įsitikinimą tuo, kad esminiu faktoriumi išsaugant asmens tautinę savimone ir pačią tautą yra religija.

Mokslų daktarė, Bialystoko universiteto docentė Klara Jangnejeva savo pranešime pasakojo apie Mordovijos totorių tautinio atgimimo problemas. Ji atkreipė ypatingą auditorijos dėmesį į visuomeninių organizacijų vaidmenį: jei tautiniai lyderiai yra veiklūs, atsiveria plačios galimybės tautos atgimimui.

Totoriškų rankraščių ištyrinėjimo lygį išanalizavo humanitarinių mokslų daktarė, Vilniaus universiteto docentė Galina Miškinienė-Aleksandrovič. Jos pranešimo tema "Lietuvos muziejuose saugomų totoriškų rankraščių katalogas" sukėlė visuotinį susidomėjimą. Iš 62 totoriškų rankraščių paminklų, 46 yra saugomi Lietuvos muziejuose ir bibliotekose. Du ypač vertingi egzemplioriai saugomi Lietuvos mokslų Akademijos bibliotekoje, du – Vilniaus universitete ir du – priklauso privatiems asmenims. Šie senieji totoriški rankraščiai, taip vadina mi chamailai ir kitabai, buvo parašyti senąja baltarusių ir lenkų kalbomis arabišku šriftu.

Vilniaus universiteto magistrantė Natela Nasibova savo pranešimą skyrė Keturiasdešimties totorių kaimo kalbinei situacijai ir antroponimikai. Ji padarė sociologinį tyrimą relikvinės kalbinės kultūros išsaugojimo tema. Iš bendro apklaustųjų skaičiaus, 60 respondentų pareiškė, jog patys glaudžiausi

Kaune, Laisvės alėjoje dainininkė Venera Ganijeva su vyru Kamiliu Faizrachmanovu (kairėje) ir Stepu Ščiucku.

ryšiai su nacionaliniu mentalitetu pasireiškia naudojant religinės kilmės sąvokas. XX-ojo amžiaus pradžioje praktinėje kalboje Keturiasdešimties totorių kaimo gyventojai naudojo per šimtą religinės ir rytietiškos kilmės žodžių. Dabar yra išlikę apie 20-25 žodžius. Tarp šių žodžių yra ir tokie, kaip ašure (kompotas iš 9 vaisių), bairamas (šventė), miziaras (kapinės), beliašas (pyragas) ir kiti.

PTK vykdomojo komiteto atstovas Rustemas Gainetdinovas pasakojo apie Tatarstano respublikos pasiekimus šiuolaikinėmis sąlygomis, apie PTK vaidmenį suvienijant viso pasaulio totorius ir apie Kazanės tūkstantmečio, kuris vyks 2005 m. rugpjūtį, minėjimo planus. Alytaus administracijos atstovams jis padovanojo totoriškus galvos apdangalus, Lietuvos totorių aktyvistus apdovanojo knygomis apie totoriškos šventės Sabantujaus kilmę.

Apie šiandienines Lietuvos totorių bendruomenės problemas, valstybei integruojantis į ES, pasakojo technikos mokslų daktaras, Kauno technologijos universiteto docentas Jonas Ridzvanavičius.

Latvijos totorių-baškių kultūrinės bendruomenės atstovas Zufaras Zainulinas kalbėjo apie Baltijos valstybių – Latvijos, Lietuvos bei Estijos, totorių bendradarbiavimą. Reikia pažymėti, jog ši bendruomenė jungia pokario laikotarpiu Latvijoje įsikūrusius totorius. Jis parodė aiškų susidomėjimą patirtimi, 600 metų gyvenant ir išsaugant tautinę savimonę kitos religijos ir socialinės kultūros tarpe. Z.Zainulinas savo pasisakymo pabaigoje pareiškė susidomėjimą įstojimu į Lenkijos, Lietuvos, Baltarusijos ir Ukrainos totorių Uniją.

Pagrindinių konferencijos pranešimų diskusijoje pasisakė Mensaidas Bairaševskis, Adomas Asanavičius, Marytė Kričnickaitė ir kiti.

Su dideliu susidomėjimu konferencijos dalyviai žiūrėjo mokslo populiarinimo filmą "Bulgarijos valstybinis istorinis-architektūrinis muziejus-draustinis".

Oriento pasilinksminimo dalyje sėkmingai įvyko poilsio vakaras totorių jaunimui ir vyresnio amžiaus žmonėms. Kitą dieną oriento dalyviai išvyko į ekskursiją po "Grūto parką", muziejų po atviru dangumi, kuriame surinkti sovietinio periodo paminklai, tarp kurių yra paminklai pasaulinio proletariato vadams ir kovotojams prieš fašizmą, kurie pasirodė nepriimtini Lietuvos valstybės ideologijai.

Liepos 3 dienos vakare Alytaus dramos teatre įvyko koncertas, kuriame dalyvavo totorių tautinio ansamblio "Alija", vadovaujamo Aleksandro Melecho artistai, Lietuvos folkloro kapela "Varsa", jaunasis fleitistas, Alytaus muzikos mokyklos

Dainininkė Venera Ganijeva Alytaus teatro scenoje.

mokyns, Ernestas Eiduevičius. Baigiamajame koncerto dalyje pasirodė Rusijos ir Tatarstano liaudies artistė, Musos Džalilio vardo operos ir baleto teatro solistė Venera Ganijeva. Jos puikiai atliktos totorių liaudies ir šiuolaikinės dainos bei romansai iki ašarų sujaudino klausytojus, kurie negailėjo jai aplodismentų ir gėlių.

Alytaus totorių bendruomenės aktyvistai, vadovaujami

Svečiai iš Gdansko Romas (kairėje) ir Emiras (dešinėje) Bagdanavičiai prie Kryžkalnio motinos paminklo Grūto parke.

pirmininko Ipolito Makulavičiaus, atliko didžiulį organizacinį darbą. Jo iniciatyva įvyko bendros penktadieninės pamaldos Raižių mečetėje. Oriento dalyviai taip pat aplankė bendruomenės namus, kur apžiūrėjo parodą apie Lietuvos totorių istoriją ir pasivažiavo skaniais pietumis iš totoriškų tautinių patiekalų.

Praėjus savaitei Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos aktyvistai aptarė oriento rezultatus, išnagrinėjo pasiektus laimėjimus ir trūkumus. Buvo priimtas sprendimas pagal galimybes orientą organizuoti kasmet. Tai gana sudėtingas ir brangus renginys, reikalaujantis nemažų finansinių išlaidų. Šiemetinis orientas buvo įmanomas tik Tautinių mažumų ir išeivijos departamento, Lietuvos kultūros Ministerijos, Alytaus savivaldybės, o taip pat Lietuvos totorių verslininkų Danieliaus Makulavičiaus ir Ali Aleksandrovičiaus finansinės pagalbos dėka.

Sveikiname

Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininką dr. Adą JAKUBAUSKĄ su 40-mečio jubiliejum.

Linkime geros sveikatos, sėkmės moksle, kūryboje ir visuomeninėje veikloje, laimės ir džiaugsmo kiekvieną dieną.

**LTBS komitetas,
"LT" redakcija**

Sveikiname

poną Emirą Šabanovičių, buvusį ilgametį Šalčininkų rajono Baltosios Vokės mokyklos mokytoją, sulaukusį garbingo 75 metų jubiliejaus.

Linkime jums, gerbiamas Emirai, stiprybės ir neblėstančios energijos dar ilgus metus.

**LTBS komitetas
"LT" redakcija**

Pirmasis Pasaulio totorių jaunimo forumas

(Atkelta iš 1-o psl.)

noras apjungti totorių jaunimą, gyvenantį Tatarstane, įvairiuose Rusijos regionuose, NVS ir užsienyje, priartinti jį prie tautinių - kultūrinių vertybių, liaudies tradicijų, gimtosios kalbos, suaktyvinti kontaktus tarp jaunų totorių verslininkų, paruošti sprendimus totorių jaunimo problemoms spręsti.

Pirmą renginio dieną delegatai susitiko su žymiais Tatarstano kultūros veikėjais ir apžiūrėjo Kazanės Kremlių. Antrą dieną jie dirbo penkiose sekcijose: Nacionalinio švietimo ir mokslo, Kultūros ir dvasinio palikimo, Verslo partnerystės, Jaunimo ir religijos ir Informacinių – komunikacinių technologijų. Nacionalinio švietimo ir mokslo sekcijoje priimtas nutarimas Kazanėje įsteigti totorių jaunimo socializacijos ir profesinės adaptacijos centrą, aktyviai propaguoti totorių raštijos perėjimą į lotynų grafiką. Interneto tinklalapyje įkurti totorių jaunimo distancinio mokymo sistemą. Verslo partnerystės sekcijos dalyviai akcentavo poreikį artimiau bendradarbiauti jauniems totorių verslininkams, Tatarstane vystyti etnoturizmą. Informacinių – komunikacinių technologijų sekcijos dalyviai paskelbė save “virtualios totorių tautos kiberpiliečiais”. Jie pasisakė už totoriškojo segmento tolimesnį vystymąsi pasauliniame tinklalapyje, palydovinės radijo ir televizijos kampanijos “TNV” išplėtimą.

Tos pačios dienos vakare S.Saidaševos kultūros centre įvyko plenarinis totorių jaunimo forumo posėdis. Tatarstano Respublikos Valstybės Tarybos pirmininkas Faridas Muchamedšinas renginio delegatams perskaitė Tatarstano prezidento Mintimero Šaimijevo sveikinimą.

“Nuostabu, kad totorių jaunimo forumas vyksta būtent Kazanėje, mieste su turtinga istorija ir savita kultūra. Jo gatvės pripildytos dar tų laikų dvasia, kai jomis vaikščiojo įžymūs pasaulinio mokslo ir kultūros veikėjai: Mardžani ir Deržavinas, Lobačevskis ir Muštari, Butlerovas ir Kamajus, Tolstojus ir Tukajus, Saidaševas ir Kliučiariovas. Be jokios abejonės, į forumą susirinko jauni ir iniciatyvūs žmonės, mokantys tinkamai mokyti ir dirbti, kurie gali pačiame aukščiausiam lygyje atstovauti savo tautą. Norėtusi, kad jūsų susitikimas Kazanėje pasitarnautų pastangų vienijimui atgavinant tautinę kultūrą, išsaugant protėvių dvasinį palikimą...”, sakoma prezidento sveikinime.

Kreipdamasis į totorių jaunimo atstovus, F.Muchamedšinas pabrėžė, kad jaunimas bet kurioje visuomenėje eina

istorinių įvykių avangarde, todėl neišimtis ir šiandieninis totorių jaunimas. Tarptautinė santarvė ir tolerancija tapo Tatarstano vizitine kortele. Sukurta teisinė bazė totorių etnokultūrai išsaugoti: Tatarstano Konstitucijoje neseniai buvo įtvirtinta nuostata, kad Respublika privalo remti tautiečių, gyvenančių užsienyje, nacionalinės kultūros, kalbos savitumo išlaikymą ir vystymą. Paskutiniu metu imta intensyviau bendrauti su totorių bendruomenėmis, esančiomis už Tatarstano ribų. Didelį darbą atgaivinant totorių kultūrą ir kalbą atlieka Pasaulinis Totorių Kongresas.

Pagrindinį pranešimą forume perskaitė Pasaulinio Totorių Kongreso vykdomojo komiteto pirmininkas Rinatas Zakirovas. Jo pranešimo tema: “Jaunimas ir šiuolaikinė tautos būklė”. Savo pasisakyme jis apibūdino problemas, su kuriomis susiduria totorių tauta ir jos jaunoji karta. R.Zakirovas pasidžiaugė, kad jaunimas domisi savo tautos šlovinga praeitimi ir nūdienu.

Apie Tatarstano Respublikos valstybinės jaunimo politikos realizaciją kalbėjo Tatarstano jaunimo reikalų ir sporto ministras Maratas Barijevas.

Forume taip pat pasisakė Tatarstano Valstybės Tarybos mokslo, švietimo, kultūros ir tautinių reikalų komiteto pirmininkas, vienas iškiliausių šiuolaikinių totorių poetų, Razilis Valejevas, Respublikos švietimo ministras Faridas Charisovas, Federacinės totorių nacionalinės – kultūrinės autonomijos pirmininkas Rimzilis Valejevas, kiti jaunimo forumo svečiai ir delegatai. Posėdyje taip pat dalyvavo Tatarstano ministro pirmininko pavaduotoja Zilia Valejeva, Respublikos prezidento patarėjas Timūras Akulovas, Tatarstano Mokslų Akademijos prezidentas Mansuras Chasanovas, Tatarstano Dvasinės valdybos pirmininko pavaduotojas Valiulla chazratas Jakupovas ir kiti.

Plenarinio posėdžio pabaigoje forumo delegatai priėmė rezoliuciją. Čia paminėsiu keletą svarbiausių jos aspektų: siekiant gausinti totorių inteligentijos gretas, į Tatarstano aukštąsias mokyklas kasmet galės stoti gabiausi užsienio totorių bendruomenių abiturientai, Respublikoje bus įsteigta Jaunųjų mokslininkų asociacija, kuri būtų pajėgi įnešti savo indėlį į šalies mokslo vystymą. Forumas pasmerkė dabarties reiškinius – terorizmą ir ekstremizmą, pritarė tarptautiniams santarvės ir tolerantiškumo idealams. Totorių jaunimas pasisakė už būtinybę įsteigti vieningą tarptautinę organizaciją – Totorių Jaunimo Forumą su

pastoviai dirbančiu vykdomuoju organu – Biuru.

Pasibaigus oficialiai daliai Forumo delegatams ir svečiams buvo surengta diskoteka, koncertavo geriausi Tatarstano atlikėjai ir meno kolektyvai.

Renginio dalyviams buvo paruošta turininga kultūrinė programa: birželio 26 dieną kartu su kitais delegatais dalyvausime Federaliniame Sabantujuje Marių Respublikos sostinėje Joškar – Oloje. Birželio 27 dieną nuvykome į senąją totorių sostinę – Bulgara. Nepaprastas jausmas užvaldė būnant šioje vietoje: visi fiziškai ir dvasiškai pajutome Bulgaro išskirtinumą. Būtent čia prieš 1100 metų mūsų protėviai priėmė Islamą. Bulgare žymiai anksčiau negu Europoje pradėtas lydyti plienas ir ketus. Čia klestėjo be galo aukšta civilizacija, stebinusi savo galia tuometinį pasaulį. Savo akimis matėme antkapinius paminklus, skaičiuojančius aštuonetą šimtmečių – tūkstantį metų. Deja, Rusijos carizmas bandė suvulgarinti šią šventą totoriams vietą – iš tokių pat paminklų, arabiškais rašmenimis į išorę, sumūryti pamatai vietos stačiatikių vienuolynui, stūksančiam pačiame Bulgaro viduryje. Šiandieną archeologai bando prikelti šį didingą miestą – tvirtovę iš griuvėsių. Atstatyta keletas mauzoliejų ir minaretų. Reikia manyti, kad darbo jiems čia užteks keletui dešimtmečių.

Beje, važiuodami į Bulgara, pervažiausime dvylikos kilometrų ilgio tiltą ties Volgos ir Kamos santaka, kurį Respublika savo jėgomis pastatė prieš keletą metų, ir kurio nesugebėjo pastatyti Tarybų valdžia.

Dar keletas žodžių apie Tatarstaną. Kazanė 2005 metų rugpjūčio 30 dieną švęs savo 1000 metų jubiliejų. Šiai datai intensyviai ruošiamasi: atnaujinamas miestas, jame tiesiamas metro, likviduojami lūšnynų kvartalai, asfaltuojamos gatvės, klojami nauji šaligatviai. Deja, kaip neretai būna, griaujami ir vertingi medinės architektūros paminklai, ilgus metus teikę šiam miestui nepakartojamo žavesio.

Dėl įdomumo paminėsiu, kad Tatarstanas vykdo pagal mastą precedento neturinčią “senųjų būstų” likvidavimo programą, pagal kurią Respublikoje į naujus butus turi būti perkelta apie 150 tūkstančių šeimų. Tai didžiausia tokio pobūdžio programa ne tik Rusijoje, bet ir Europoje. Paradoksalu, jog Tatarstanas, kuriame sukoncentruota didelė dalis Rusijos aviacijos, naftos, chemijos ir lengvosios pramonės, net 70% savo pajamų atiduodamas į Federacinį biudžetą, dar sugeba įgyvendinti tokius grandiozinius projektus. Ne vienas Respublikos gyventojas sakė, kad centrinė valdžia juos apiplėšinėja.

Būnant Kazanėje buvo malonu sutikti savotišką Lietuvos totorių ambasadorių Tatarstane, garsų poetą ir vertėją Fajazą Faizovą. Retomis laisvalaikio akimirkomis jis globojo ne tik mus, bet ir Baltarusijos totorių jaunimo atstovus. Jo lydimi susitikime su literatūrinio žurnalo “Idel” redakcijos kolektyvu. Fajazas parodė mums atnaujintą miesto centrą, Baumano gatvę - savotišką Kazanės Arbatą, Mardžani mečetę, kitas įžomybes. Jis apgailestavo, kad negalėjo mūsų lydėti į Bulgaraž, kurio istoriją taip gerai išmano. Apžiūrinėjant Kazanės Kremlių grožėjoms statoma Kul-Šarif mėlynąja mečete, Siujumbike bokštu. Vėliau sužinojau, kad, kasant šiai mečetei pamatus, darbininkai penkių metrų gylyje užtiko pelenų sluoksnį, susimaišiusį su žmonių kaulais. Mokslininkai nustatė, kad tai Kazanės gynėjų, žuvusių per Ivano Rūsčiojo invaziją į Kazanės Chanatą 1552 metais, palaikai. Šie palaikai vietos patriotų buvo iškilmingai perlaidoti musulmonų kapinėse.

Beje, Kazanės Kremlius, skirtingai nei Maskvos, įtrauktas į pasaulinį UNESCO vertybių paveldo sąrašą.

Ir dar. Į Pasaulio totorių jaunimo forumą buvo pakviesti Rusijos estrados žvaigždė Alsu Safina, tenisininkas Maratas Safinas, Čulpan Chamatova, Maratas Bašarovas, Alina Kabajeva, bet jie į renginį neatvyko. Tačiau jame dalyvavo kiti garsūs totorių kultūros, meno ir mokslo atstovai.

Paskutinę forumo dieną, organizatoriai surengė galą-koncertą, kuris truko beveik iki pirmos valandos nakties ir jame pasirodė beveik visų delegacijų meno kolektyvai bei solistai. Kompozitorius iš Uzbekistano Salichas Absalimovas specialiai šiai progai sukūrė himną.

Grįžtant namo klausiau mūsų jaunimo, ar patiko jiems renginys ir kokius išpūdzius parsiveža namo. Visi kaip vienas tvirtino, kad norėtų dar kada nors sugrįžti atgal, nes susirado daug draugų tarp savo vienmečių. Jaunimas, skirtingai nuo suaugusių, labiau linkęs bend-

Nuotraukos iš Pasaulio totorių jaunimo forumo su mūsų delegacijos nariais.

rauti neformaliai. Tai įrodė ir mūsų delegacijos nariai, susipažinę, ko gero, su

visais mūsų viešbutyje gyvenusiais jaunuoliais iš kitų valstybių.

Jungtinėse Amerikos Valstijose...

Jonas RIDZVANAVIČIUS

Išvykau iš Vilniaus šių metų liepos 18 d. 14.50 valandos reisu į Varšuvą ir tą pačią dieną 20.10 val. buvau jau Niujorke, tiksliau Niu Džersi (New Jersey), Niuarko aerouoste. Reiškia, keliavome lėktuvu kartu su saule. Aerouoste mane pasitiko pusseserė Rosemary (Ruzia, kaip ją vadina jos mama Mildred (Amelia) Redlinski, mano teta) ir jos vyras Gary Adams'ai, kurie gyvena Konektikuto valstijos Norwich'o mieste.

Po 4 valandų kelionės buvome namuose Norwich. Aš, pirmą kartą būdamas JAV, atidžiai žvalgiausi aplinkui. Važiavome plačiais keliais, daugiaaukščiais viadukais, aplinkui matėsi didžiuliai pastatai.

- Ar mes jau Niujorke? – klausiau.

Pasirodo, Niujorkas prasidės pravažiavus Džordžo Vašingtono tiltą. Iš karto pastebėjau, jog mano anglų kalbą giminės supranta, tačiau aš jų kalbos beveik nesupratau. Jiems reikėjo daug kartų kartoti, kol aš šį tą suprasdavau. Deja, jie kalba tik angliškai amerikietišku slengu. Kaip jie patys pripažino, jiems, būnant Londone, taip pat sunku susikalbėti.

Pravažiavus Dž. Vašingtono tiltą per Hudzono upę, važiavome per Niujorko Bronkso rajoną. Tačiau ypatingai niekas nepasikeitė, vaizdas tas pats kaip New Jersey. Ir dar toli už Niujorko tęsiasi miestas su didžiuliais statiniais. Ir tik įvažiavus toli į Naująją Angliją prasidėjo miškai.

Atvykus į Norwich'ą iš karto nuėjau miegoti. Nors buvo tik šiek tiek po vidurnakčio, tačiau mano bemiegė diena tęsėsi daugiau kaip 24 valandas.

Nuo sekančios dienos prasidėjo pažintis su giminėmis. Čia reikia kai ką paaiškinti. Mano senelės Chalimos Krinickienės – Makulavičiūtės du broliai Stepas ir Jokūbas prieš I Pasaulinį karą išvyko į Ameriką. Makulavičių šeima iš Trakininkų buvo didelė. Šeimoje augo 4 sūnūs ir 5 dukterys. Žemės buvo ne daug, tik šiek tiek daugiau kaip 20 hektarų. Tad ne nuostabu, jog du broliai išvyko laimės ieškoti Amerikoje. Vyresnis brolis Stepas (Stefan Makulovič), gimęs 1884 m., į JAV išvyko vieną

Tai kandidato į JAV prezidentus Dž. Kerio namas Bostone.

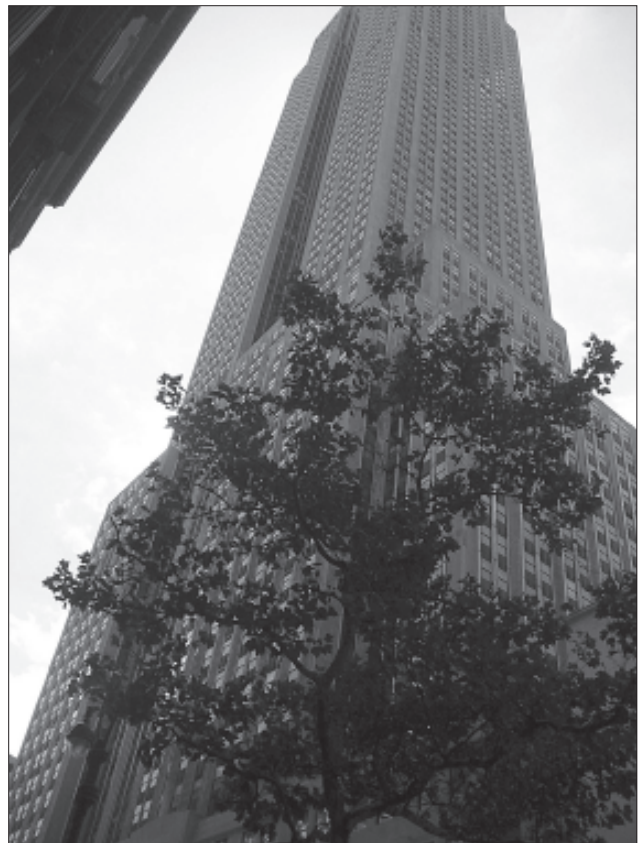
kartą, po to trumpam sugrįžo, vedė Marinę Jakubauskaitę (Jakubovską) iš Žadiškių ir 1910 m. kartu su jauna žmona išvyko į Ameriką dar kartą ir, kaip pasirodė, visam laikui. Jaunesnis brolis Jokūbas Makulovič atvyko į JAV šiek tiek vėliau, būdamas viengungis. Ten sukūrė mišrią šeimą, vedė žmoną lenkų, turėjo keturis vaikus, du sūnus ir dvi dukteris ir įsikūrė JAV visam laikui.

Tais laikais iki pat 1940 m. vojažai tarp Lietuvos ir Amerikos buvo dažni, žmonės išvykdavo, užsidirbdavo pinigų, grįždavo atgal, dažnai nusipirkdavo Lietuvoje ūkius ir laimingai gyvendavo. Matomai tokių tikslų turėjo ir broliai Makulavičiai. Deja, likimas susiklostė kitaip, ir jie liko JAV visam laikui. Iki I Pasaulinio karo dar viena tokių kelionių priežastis buvo vengimas patekti į carinės Rusijos kariuomenę, t.y. į rekrūtus, o šios karinės tarnybos trukmė buvo labai ilga – 25 metai.

Stepas Makulavičius JAV turėjo tris vaikus: sūnus Aleksandrą (Alex) (g. 1912 m.), Leoną (Leo) (g. 1917 m.) ir dukrą Ameliją (Mildred) (g. 1914 m.). Šie gi taip pat turėjo palikuonis.

Iš šio Bostono senosios merijos pastato balkono pirmą kartą buvo pastelbta JAV Nepriklausomybės deklaracija.

Garsusis 102 aukštų dangoraižis Manhetene.

Alex – 4 vaikus: sūnų John Makulowich, šiuo metu garsų JAV žurnalistą, gyvenantį Vašingtone, vedantį atskirą skiltį viename iš centrinių JAV laikraščių; kitą sūnų Maiklą; dukterį Minete, gyvenančią prie Los Andželo ir dar vieną dukterį Ann, gyvenančią Floridos valstijoje kartu su sena motina. Leo turėjo vieną sūnų Raimondą, kuris šiuo metu vadinasi Ray Makul (g. 1947 m.), yra pagal specialybę juristas ir gyvena Vermonto valstijoje. Mildred turi dukrą Rozaliją, kuri šiuo metu tapo Rosemary Adams, ir pas kurią aš svečiavausi. Tad Rosemary yra mano antros eilės pusseserė. Alex ir Leo šiuo metu yra jau mirę, nors dar gyvena jų našlės. Mano teta Mildred Redlinsky – Makulowich gyvena Konektikuto valstijos Uncasville miestelyje, šiuo metu yra 90-ties metų amžiaus, našlė.

Kontaktai su giminėmis JAV buvo nutrūkę. Kartą dar 2001 metais netikėtai gavome laišką internetu su paklausimu, ar mes nežinome Stephan Makulowich giminių, kurie buvo totoriai ir gyveno prie Alytaus. Aš atsiliesčiau, pradėjom susirašinėti, nutarėme apsilankyti vieni pas kitus. Ir štai aš vykstu į Ameriką.

Naująją Angliją sudaro Konektikuto, Masačusetso, Niu Hempšyro, Vermonto, Rod Ailendo ir Meino valstijos. Šiose vietose istoriškai pirmaisiai įsikūrė išeiviai iš Anglijos, todėl čia daugelis miestų, vietovių, netgi upių pavadinta tokiais pačiais vardais kaip ir Anglijoje. Čia yra Londono, Grinvičo, Gilfordo ir t. t. miestai, Temzės upė, beje, kitas Norwich'o miestas yra taip pat Anglijoje ir, atrodo, netgi Australijoje. Naujoji Anglija yra miškų kraštas. Čia namai daugumoje yra mediniai, dviejų, trijų, netgi iki keturių aukštų, retai vieno aukšto, daugumoje tokiaime name gyvena viena šeima.

Norwich mieste gyvena apie 40 tūkstančių gyventojų, miestas didelis pagal užimamą teritoriją, sudarytas beveik išimtinai iš medinių namų. Pačiame mieste daug miškų, parkų, netgi į kiemus užsuka elniai, apgraužia gėles, todėl jų saugojamasi, laksto voverės. Kadangi atstumai dideli, beveik niekas ne-

vaikšto pėsčias, gatvėse nematyti žmonių, be to, nėra ir šali-gatvių. Nėra visuomeninio transporto. Visi važiuoja, kiekvienas turi savo automašiną. Prie kiekvieno žmogaus automašina visada šalia. Aš sakydavau: „Jūs gyvenate mašinos, mes Lietuvoje gyvename kitaip, mes mieste daug vaikštom pėsti. Be to, pas mus gerai išvystytas visuomeninis transportas.“

Iš tikrųjų, visi Adamsai (Gary, Rosemary, jų sūnūs Steven (žurnalistas Bostone) ir David (istorijos mokytojas mokykloje prie Vašingtono)) turi savo automašinas. Savo automašiną (1992 m. „Crysler“) turi ir 90-metė Mildred Redlinsky, kuri taip pat ją vairuoja. Aš iš pradžių bijojau su ja važiuoti, bet pamačiau, kad ji normaliai, atsargiai vairuoja, todėl įsidrašinau.

Žmonės gyvena judriai, gyvena vienoj vietoj, dirba už šimto kilometrų, valandos kelionė automašina jiems vieni niekai, dažnai lankosi kaimyniniuose miestuose.

Tose žemėse dabartinėje Konektikuto valstijoje seniau gyveno indėnai – mohikanų (kas neskaitė vaikystėje F. Kuiperio?!) ir pequot gentys. Tiesa sakant, jų palikuonys ir dabar ten gyvena, tačiau jų liko nedaug. JAV vyriausybė pripažįsta kaltę dėl indėnų likimo ir daro jiems kai kurias lengvatas. Pavyzdžiui, tik indėnams leidžiama steigti lošimo namus – kazino Konektikute. Vienas kazino – mohikanų (Mohegan Sun) įsteigtas vienoje Norwich'o pusėje, kitas – pequot kitoje miesto pusėje. Šiems kazino suteiktos mokesčių lengvatos, o iš gautų pajamų remiamos šios indėnų gentys. Tiesa, reikia įrodyti, kad atitinkamas asmuo yra indėnas. Kitur Naujojoje Anglijoje steigti kazino uždrausta, ir jų daugiau niekur nėra. Todėl šie kazino turi daug klientų, uždirba daug pelno, lošėjai masiškai atvyksta delegacijomis. Kazino įspūdingai įrengti su įvairiomis atrakcijomis, turi 25 aukštų viešbučius, daugelio aukštų automašinių stovėjimo aikšteles.

Šiuose kazino dirba užsienio šalių studentai. Čia aš sutikau studentų iš Lietuvos, iš Vilniaus universiteto, daug studentų iš Lenkijos. Tiesa, pats lošti nebandžiau.

Lankėmės Rod Ailendo saloje, kuri yra to pat pavadinimo
(Nukelta į 8-tą psl.)

Priešais šį dangoraižį Manhetene yra Šv. Patriko katedra. Stiklinėje sienoje ji atsispindi lyg veidrodyje.

Kuklus 30-tojo JAV prezidento Calvin Coolidge (1923-1929) kapas Vermonto valstijos kaimo kapinėse.

Jungtinėse Amerikos Valstijose...

(Atkelta iš 7-to psl.)

valstijoje. Į šią salą patenkama per kitą salą, kurioje yra Jamestown'o miestas, reikia pravažiuoti du didžiulius tiltus. Rod Ailendo saloje yra JAV turtuolių vasaros rezidencijos. Matėme čia Žaklin Kenedi vilą. Ši sala yra labai maža, ją beveik visą užima Newport'o miestas. Buvome Rod Ailendo valstijos sostinėje Providens'o mieste. Tai mažas, jei neklystu, tik 160 tūkstančių gyventojų turintis, labai gražus miestas su daugiaaukščiais dangoraižiais.

Lankėmės Bostone. Bostone yra garsus Harvardo universitetas ir Masačusetso Technologijos institutas, kurie yra privatūs. Visi garsiausi ir geriausi JAV universitetai ir koledžai yra privatūs. Matėme Bostono turtuolių kvartale kandidato į JAV prezidentus Dž. Kerio namą, kuriame jis gyvena. Tiesa sakant, Bostoną sudaro visas konglomeratas miestų.

Nuvykome į Vermonto valstiją pas pusbrolių Ray Makul. Vermontas – tai pagal gyventojų skaičių antra mažiausia JAV valstija, tačiau užima nemažą plotą, retai apgyvendinta. Ją sudaro miškai ir kalnai, labai graži gamta. Matėme miške lakstančius briedžius.

Keistuolis Ray nusipirko ant aukšto kalno miško plotą, pasistatė didžiulį namą, kuris kai kur yra trijų aukštų. Atrodo, kaip medinis, tačiau aptaisytas specialiomis plastmasinėmis lentelėmis, sako, jog nereikia jo dažyti kaip medinio, paprastesnė priežiūra. Gyvena vienas, viengungis. Jo motina (Leo našlė) gyvena Masačusetse prie Worcester (tariasi Vuster) miesto, jai 80 metų, gyvena su broliu, kuris yra 85 metų amžiaus. Kažkodėl Ray nenori gyventi su motina!? Jis juristas, konsultuoja ir atstovauja įvairias firmas, susisiekiama internetu, važinėja į komandiruotes iš Vermonto. Savo senelio gimtine Lietuva nesidomėjo, minėjo, jog jo motinos, buvusios Aleksandrovič, gimtinė buvo Baltarusijoje.

Reikia pasakyti, kad mano sutikti jaunesni žmonės savo protėvių tėvynę nesidomi, netgi dažnai nežino, iš kur atvyko į Ameriką jų protėviai. Labiau domisi tuo senieji žmonės. Mano teta Mildred dar neblogai kalba lenkiškai. Lenkų kalbos išmoko namuose iš savo mamos.

30-tasis JAV prezidentas Calvin Coolidge (1923-1929) buvo kilęs iš Vermonto. Čia jis yra ir palaidotas. Aplankėme jo labai kuklų kapą vietos kapinėse. Jo gimtajame ūkyje Plymouth kaime yra įrengtas jo šioks toks memorialas. Tai buvo labai kuklus žmogus.

Aplankėme Niujorką, Manheteną. Didžiuliai dangoraižiai daro neišdildomą įspūdį. Pamačius įsispraudusį mažiuką kokį dešimties aukštų namą, nustembi, kaip jis čia toks mažiukas dar stovi dangoraižių kaimynystėje, kaip čia jo dar nenugriovė, nepastatė jo vietoje dangoraižio!

Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės (LDK) totoriai pradėjo keltis į JAV XIX amžiaus pabaigoje. Iš pradžių išeiviai iš Baltarusijos (Ivjes, Minsko, Naugarduko, Klecko ir t.t.) kūrėsi Niujorke, Bruklino rajone, išeiviai iš Lietuvos, kurių buvo daug mažiau, kūrėsi New Jersey valstijoje apie Harisono miestą. Harisono mieste gyveno Makulavičiai ir kiti iš Butrimonių,

LDK totorių mečetė Bruklina. Vaizdas iš gatvės.

Raižių apylinkių atvykę totoriai. Baltarusijos totoriai nuomodavosi butus, Lietuvos totoriai stengėsi pirkti namus ir juos nuomoti, tuo turėdami papildomų pajamų.

Atvykėliai stengėsi gyventi bendrai, dažnai viename name. Organizuotis pradėjo nuo laidotuvių ir religinių švenčių - bairamų. 1907 m. buvo įregistruota American Mohamaten society (Amerikos Mohametonų bendruomenė), kurią įkūrė LDK totoriai. Vėliau pastebėta, jog į šią bendruomenę pradėjo jungtis juodieji musulmonai. LDK totoriai jų nenorėjo ir pakeitė bendruomenės pavadinimą. Bruklina atsirado totorių kapinės apie 1910 metus.

Atstumas tarp Bruklino ir Harisono buvo nedidelis, ir abi totorių grupės tampa bendravo. Kartu šventė bairamus, organizuodavo piknikus, praveddavo pamaldas narių namuose, keldavo vestuves, stengdavosi žmonas ar vyrus ieškoti tarp savų totorių. Todėl pirmoji ir netgi antroji emigrantų karta kūrė totoriškas šeimas. 1937 m. buvo nupirkta Bruklina namas, kurio pirmajame aukšte buvo pravedami bendruomenės renginiai, susirinkimai, o antrajame aukšte buvo įrengta mečetė. Ši mečetė egzistuoja ir dabar. Mes ją aplankėme, mus priėmė bendruomenės pirmininkas Allen Bogdanowich, kuris tapo Bonowitz, ir aktyvistai Rose ir Jack Shabanowitz. Mečetės adresas:

Moslem Mosque, Inc.

104 – 108 Powers Street,

Brooklyn, New York 11211

U.S.A

Pirmajame aukšte, kaip minėjau, yra bendruomenės patalpos: didelė salė, kambarys aptvarkyti velionius, ofisas, virtuvė ir vyrų bei moterų tualetai; antrajame aukšte įrengta mečetė. Vyrų ir moterų meldžiasi vienoje salėje. Reikia pasakyti, jog patalpos gana didelės, ypatingai turint galvoje mažą bendruomenės narių skaičių.

Be Bruklino ir New Jersey LDK totoriai gyvena dar dviejose vietose. Tai Konektikuto valstijos Uncasville miestelyje ir Masačusetso valstijoje prie Worcesterio miesto.

Į Uncasville pirmi persikėlė gyventi Abdula Radlinski ir

LDK totorių pikniko dalyviai 1949 metais.

Mečetėje iš kairės: Rose Shabanowitz, Rosemary Adams, Jonas Ridzvanavičius, Jack Shabanowitz, Allen Bonowitz.

Shabanowich apie 1920 metus. Vėliau ten pradėjo keltis kiti totoriai. 1948 m. ten atsikėlė gyventi Mildred Redlinski-Makulowich su vyru ir dukra Rosemary. Uncasville apie 1960 metus gyveno iki 50 totorių asmenų. Tai daugiausia buvo Baltarusijos totorių palikuonys. Mildred vyras su savo dėde buvo statybininkai, jie statė ten namus ir pardavinėjo. Deja, šiuo metu Uncasvillyje totorių beveik nėra. Seni išmirė, jaunimas (aš turiu galvoje jau šešiasdešimtmečius) sukūrė mišrias šeimas, išvažinėjo. Apsilankėme pas Rosemary jaunystės draugę Ščucką, kuri ištekėjusi už prancūzo. Ji prisiminė, jog jos šaknys yra iš Ivjes miestelio Baltarusijoje, rodė netgi žemėlapi, kur yra Ivje. Jų sūnus tuo metu tarnavo Irake, džiaugėsi, kad jau greit turi sugrįžti.

Kita LDK totorių grupė gyvena prie Worcesterio (tariasi Vuster) miesto Masačusetse. Ten gyveno Simon (tariasi Saimon) Chaleckas nuo Raižių. Jis ten turėjo parduotuvę. Ten ilgą laiką gyveno tik trys totorių šeimos. Vėliau ten pradėjo keltis kitos totorių šeimos iš kitų vietų. Ši vietovė randasi vienos valandos kelionės automobiliu nuo Bostono. Ten 1951 metais atsikėlė gyventi iš Vokietijos trys broliai Smaikievičiai su šeimomis. Jie emigravo iš Minsko 1944 m. ir iki 1951 m. gyveno Vokietijoje. Prie Worcester'io yra totorių kapinės. Kaip buvo minėta, kitos LDK totorių kapinės yra Bruklinė.

Kaip minėjau, pirmoji ir net antroji totorių emigrantų karta stengėsi laikytis bendrai, kūrė totoriškas šeimas. Taip buvo maždaug iki 1960 metų. Jie bendrai šventė totoriškas šventes,

pravesdavo piknikus. Vieno pikniko, įvykusio 1949 metais, dalyvių nuotrauką pateikiu. Gal kas atpažins joje savo giminės? Po to jau trečioji emigrantų karta pradėjo kurti mišrias šeimas, išsivažinėti po įvairias JAV vietas. Dabar tai jau šešiasdešimtmečiai. Ir iš tikrųjų, aš sutikau tik vieną totorišką šeimą; tai Ali Smaikievičius ir jo žmona (buvusi Šabanovič), gyvenantys prie Worcesterio. Ali atvyko į JAV su tėvais 1951 m., čia mokėsi koledže, dabar dirba generaliniu direktorium firmonėje, kuri gamina optinius filtrus. Jis yra tos firmos vienas iš savininkų. Sakė, kad pas jį dirba keletas mokslo daktarų.

Dabar Niujorke gyvena tik keletas totorių šeimų, kurių atstovai mus pasitiko mečetėje. Sakė, kad dabar mečetėje renkasi tik kokia penkis kartus per metus. Žodžiu, man susidarė liūdnas vaizdas dėl LDK totorių ateities JAV. Vyksta pilna, laisvanoriška, niekieno neverčiama asimiliacija.

Į JAV, į Niujorką iš Kanados buvo atvykęs Bernardas Asanovič (Gudzianski). Kurį laiką čia gyveno ir mirė. Niujorke gyveno atvykę iš Kauno Bioševai, tačiau jau mirė tiek senieji, tiek ir abu sūnūs Valerijus ir Arkadijus.

Dalyvavome priėmime pas Džoną Kaletskį, kuris gyvena Trumbull miestelyje netoli Niujorko. Jis surengė priėmimą savo jaunesniosios dukters vidurinės mokyklos baigimo proga. Jis yra biznierių, dirba Niujorke, yra turtingas, noriai ir dažnai rengia priėmimus, kuriuose pagrindiniai dalyvauja giminės totoriai. Vedęs žmoną švedę, trys dukros šviesios, tikros skandinavės, dvi iš jų jau ištekėjusios už kitataučių, dar yra sūnus.

Džono Kaletskio šaknys mums įdomios. XX amžiaus pradžioje iš Lietuvos, kažkur nuo Raižių išvyko į Ameriką trys broliai Chaleckai: Jonas, Simas ir Jokūbas. JAV jie tapo Džonu, Saimonu ir Džeku. Džekas-Jokūbas buvo nevedęs, vaikų neturėjo. Džonas-Jonas grįžo laikinai į Lietuvą, vedė Rozaliją Jakubovską iš Žadiškių (Marinės Makulovič seserį) ir išvežė ją į JAV. Turėjo vaikų, tačiau anksti mirė. Todėl jo našlė Rozalija ištekėjo antrą kartą už Davydo Selimovičiaus. Saimonas-Simas, kurį aš jau minėjau, turėjo tris vaikus: Sonią, Rose ir sūnų Džeką. Šio Džeko sūnus ir yra Džonas Kaletski. Kaip matot, pavardė šiek tiek pasikeitė. Džono teta Rose domėjosi savo šaknimis Lietuvoje. Aš pažadėjau išsiaiškinti ir parašyti. Beje, Rose ištekėjusi už Šabanovičiaus, kurio šaknys iš Ivjes. Įdomi detalė: Rose sūnus, dalyvavęs šiame priėmime su žmona, turi savo nuosavą lėktuvą. Tai man padarė įspūdį, aš juk dar nežinojau žmonių, kurie turėtų nuosavus lėktuvus. Jo sūnaus šeima dabar gyvena Vokietijoje ir sulaukė neseniai naujagimio. Todėl jie su žmona nori aplankyti savo sūnų ir anūką Vokietijoje ir ruošiasi greitai laiku skristi ten savo lėktuvu.

Šiame priėmime aš taip pat pamačiau, kad totorių JAV laukia visiška asimiliacija, nors tai ir buvo beveik vien tik LDK totorių suėjimas. Iki jų visiško išnykimo nepraeis nei 50 metų. Toks gyvenimas, deja...

LDK totorių namo pirmo aukšto salė.

Antro aukšto salė - mečetė.

Zufaras Zainulinas: "Mums labai reikalinga ir naudinga kitų šalių totorių bendruomenių patirtis."

Galimas SITDYKOVAS

Su Latvijos totorių-baškirių kultūros bendrijos (LTBKB) pirmininku Zufaru Zainulinu aš susipažinau pernai, 2003 metų spalį, dalyvaudamas išvažiuojamajame Pasaulinio Totorių Kongreso (PTK) Vykdomojo Komiteto posėdyje. Šis posėdis buvo įvertintas kaip svarbus istorinės reikšmės įvykis. Latvijos spauda pavadino Rygą laikinąja pasaulio totorių sostine.

Zufaras Zainulinas buvo šio renginio svarbiausia figūra, visų veiksmų organizatorius ir koordinatorius. Jis – žmogus, iš prigimties apdovanotas vadovavimo gabumais, kuriuos sutvirtino išsilavinimas, profesionali veikla ir gyvenimiška patirtis. Jis gimė 1958 metais karininko šeimoje, Rygoje. Baigęs karinę mokyklą, 17 metų tarnavo Sovietų Armijoje. Atsargos majoras, technikos mokslų daktaras, verslininkas, Prekybos centro "Tatarstanas-Baltija" direktorius, PTK Vykdomojo Komiteto Ekonomikos Tarybos narys.

Šių metų birželio pradžioje LTBKB pirmą kartą Rygoje organizavo Bendrą Pabaltijo Sabantų, kuriame aš dalyvavau. Šio antrojo susitikimo metu mes su juo nuodugniai kalbėjome apie Latvijos ir Lietuvos totorių problemas, Kazanę. Pagaliau, pirmomis liepos dienomis mes ir vėl susitikome Alytuje Lietuvos totorių Oriente, skirtame etninėms, religinėms, kultūrinėms ir socialinėms totorių perspektyvoms, Lietuvai ir Lenkijai įstojus į Europos Sąjungą.

Tokiu būdu, konkrečių stebėjimų ir pokalbių pagrindu, susidariau nuomonę apie šią asmenybę. Ir tikiuosi, jog interviu su Zufaru Zainulinu sudomins ir mūsų skaitytojus.

- Zufarai Zakijevičiau, kokia yra Jūsų visuomeninės veiklos prasmė?

- Pratešti tėvo, kuris yra mano nuoširdaus tarnavimo totorių tautos atgimimo reikalui pavyzdys, darbus. Aš visiškai sutinku su jo nuomone, jog, jei nori pats būti laisvas, nevaržyk kitų laisvės. Mano tėvas palaikė Latvijos nepriklausomybės judėjimą, aktyviai reikėsi už valstybinio statuso suteikimą latvių kalbai, kas, žinoma, nepatiko miršančios Sąjungos ortodoksams, ir jis buvo skubiai atleistas iš armijos. Dabar tėvas aktyviai dalyvauja visuomeninėje veikloje Tatarstane.

- Latvijos totorių-baškirių kultūros bendrija, kuriai jūs vadovaujate, netrukus švęs pirmąjį penkmetį. Kokie jos pagrindiniai pasiekimai?

- Pirmą kartą Latvijos istorijoje totoriai ir baškirai įkūrė bendrą stambią tautinę kultūros bendriją, kurios pagrindiniai prioritetai yra bendradarbiavimo, draugystės, solidarumo, savitarpio pagalbos ir padarumo dvasia, tvirta tautinė savimonė. Naujus narius priimame atsizvelgdami į išvardintus reikalavimus: svarbu ne kiekis, o kokybė. Tai užtikrina didelį bendrijos autoritetą šalyje.

- Kas buvo sunkiausia bendrijos kūrimo laikotarpis? Daugelis visuomeninių veikėjų, partijų skundžiasi lėšų stygiumi...

- Mes lėšų stygiumi nesiskundžiame. Mes pirmiausia siekiame patys uždirbti pinigų, o ne prašyti jų.

Sudėtingiausias buvo organizacijos įkūrimo periodas. Pakeitėme du ofisus. Pagaliau atsirado trečiosios pastovios patalpos Rygos centre (Skolas g-vė, 10). Kiekvieną paskutinį mėnesio penktadienį čia vyksta teminiai susitikimai, aktyvo susirinkimai, valdybos posėdžiai, aktualių problemų nagrinėjimas ir draugiškos vaišės prie arbatos.

Kultūrinė bendrijos veikla sutelkta ties įvairių renginių bei parodų rengimu, kultūrinės sąviveiklos, radijo laidų organizavimu, periodine laikraščio "Čišme" ("Šaltinis") leidyba. Mūsų bendrijoje yra gerbiami karo veteranai.

Dirbame su vaikais. Nauji metai neapsieina be vaikų eglutės. Mūsų vaikai dalyvauja respublikinėse olimpiadose. Organizavome vaikams Islamo pagrindų mokymą sekmadieninėje mokykloje ir vasaros stovykloje. Tai ypatingai sudėtinga darbo dalis. Vaikai nemėgsta formalumų, jie yra jautrūs falšui, reikalauja nuolatinio dėmesio, nuoširdumo. Jūs reikia sudominti.

- Kokia yra Latvijoje Islamo pozicija? Ar nereikia Latvijoje bijoti prisipažinti, jog esi musulmonas?

- To nereikia bijoti niekur. Jei esi musulmonas, tai turi bijoti tik Allaho. Daugelis latvių nežino, kas tai yra Islamas. Jie nežino, kad Islamas Latvijoje pirmą kartą paminėtas dar 1835 metais, o pirmoji musulmoniška bendrija įregistruota 1902 metais. Pirmuoju imamu buvo totorius Ibrahimas Davydovas. Nuo 1920 iki 1940 metų imamu buvo Šakiras Chusnetdinovas. Pokario metais Islamas Latvijoje organizuotai ėmė atgimti kar-

Susitikimo Rygoje metu: Zufaras Zainulinas, Galimas Sitydkovas ir Erikas Šahunėvičius.

tu su Latvijos nepriklausomybės atgimimu. 1991 metais totorių bendrijos "Idel" pagrindu buvo suformuota musulmonų bendrija. Šiuo metu Latvijoje registruotos septynios musulmonų bendrijos, penkias iš jų jungia Konsultacinė Latvijos Musulmonų Taryba. Pati stambiausia musulmonų bendrija Rygoje – "Iman". Bendrijos imamas-chatibas – Mamunas-Seid iš Sudano, imamai Aschatas Ibrahimovas ir Salichas Šerifas. Per penktadienines pamaldas Islamo centre kas savaitę susirenka apie 50-60 musulmonų.

Mes tapome musulmoniškų švenčių – Kurban Bairamo ir Ramazan Bairamo, kurios, kaip taisyklė, vyksta gamyklos "VEF" kultūros rūmuose, organizatoriais. Šventėse dalyvauja ir arabai, ir azerbaidžaniečiai, ir kitų tautybių musulmonai. Pernai atlikome dviejų musulmoniškų kapinių tvorą remontą, pavasarį ir rudenį organizuojame šeštadienines talkas. Kasmet Latvijos musulmonų bendrijų atstovai atlieka Hadžą.

Charakteringa tai, kad Islamą pradeda priiminėti latviai ir kitų tautybių atstovai. Jie aktyviai dalyvauja religinių bendruomenių veikloje, stengiasi geriau pažinti Islamą.

- Ar ruošiasi Latvijos musulmonai statyti mečetę Rygoje?

- Norint statyti mečetę, religinės bendrijos turėtų susijungti į vieną sąjungą. Tai – pagrindinė problema. Dirbsime šia linkme.

- Dabar norėtusi apžvelgti tokį klausimą: vis dėlto Jūsų bendrija, sprendžiant iš pavadinimo, pagrindine savo užduotimi laiko kultūrinę veiklą. Ar palaikote tam tikslui ryšius su Tatarstanu, Baškirija?

- Be jokios abejonės, mūsų ryšiai su etnine tėvyne – Tatarstanu ir Baškirija- niekuomet nebuvo nutrūkę. Svarbų vaidmenį vaidina ir tas faktas, jog daugelis mūsų bendruomenės narių palaiko ryšius su etninėje tėvyneje likusiais giminaičiais, pagal galimybes su jais susitinka. Kraujo ryšys su tėvyne – tai stiprus faktorius tautinės savimonės ir kultūros išsaugojimui.

Taip pat siekiame plėtoti ir ekonominius ryšius. Ne kartą pas

mus viešėjo verslininkai iš Tatarstano ir Baškirijos. Todėl atidarė Rygoje Latvijos prekybos centrą "Tatarstanas-Baltija".

Praėjusių metų spalį Rygoje pirmą kartą įvyko išvažiuojamasis Pasaulinio Totorių Kongreso Vykdomojo komiteto posėdis, kuriame dalyvavo totorių bendruomenių atstovai iš Baltijos šalių, Lenkijos, Baltarusijos, Vokietijos ir Suomijos. PTK daug dirba viso pasaulio totorių bendruomenių subūrimui. Siekiama palaikyti bei atgaivinti totorių kultūrą, kalbą, Tatarstano valstybingumą. Aš visiškai pritariu totorių rašybos pervedimui į lotynišką abėcėlę. Manau, kad šiuo klausimu Tatarstano valdžiai, kultūros veikėjams vertėtų parodyti didesnę užsispjimą.

Didelės reikšmės teikiame kultūriniais ryšiams. Su džiaugsmu pasakysiu, jog pas mus lankėsi ir koncertavo Rusijos ir Tatarstano liaudies artistė, Tatarstano Valstybinio operos ir baletų teatro solistė, Kazanės menų ir kultūros akademijos profesorė Venera Ganijeva. Šiais metais ji padovanojo mums puikų koncertą Pirmajame bendrame Pabaltijo Sabantujuje. Ši šventė sutapo su Rusijos kultūros dienomis Latvijoje, todėl mūsų Venera taip pat dalyvavo Rygos gyventojams organizuotame koncerte atviroje estradoje. Be to, Latvijoje dar koncertavo Aidaras Galimovas, Ravilis Charisovas ir kiti garsūs Tatarstano artistai.

- Sako, pirmas blynas – visada prisivilęs. Kaip Jūs vertinate Pirmąjį bendrą Pabaltijo Sabantujų?

- Šito reikėtų klausiti žmonių, šventės dalyvių. Asmeniškai aš manau, jog Pirmasis bendras Pabaltijo Sabantujus yra svarbiausias šių metų įvykis mūsų bendruomenei. Mes susumavome jo rezultatus bendruomenės valdybos posėdyje, apsvaistėme, kas gerai pavyko, o kas - ne. Šventėje dalyvavo svečiai iš Estijos, Lietuvos, keletas komandų iš Latvijos, tarp jų iš Ventspilio ir Daugpilio.

Pirmasis bendras Pabaltijo Sabantujus buvo skirtas Salavato Julajevo, talentingo baškirų tautos karvedžio, poeto 250-osioms gimimo metinėms. Mūsų delegacija dalyvavo birželio viduryje vykusiuose iškilminguose renginiuose Ufoje. Rugšėję iškilmes bus tęsiama Estijos mieste Paldiski, kur jo atminimui atidarytas muziejus. Caro laikais ten buvo tvirtovė, į kurią Salavatas Julajevas buvo išsiųstas į katorgą už dalyvavimą Jemeljano Pugačiovo valstiečių sukilime. Sunkūs išbandymai nepalaužė kovotojo už laisvę dvasios. Poeto kūrybinį palikimą sudaro daugiau nei 500 eilėraščių eilučių, tarp jų yra puikus eilėraštis "Zuleicha", kurį išspausdinome paskutiniame mūsų bendruomenės laikraščio "Čišme" ("Šaltinis") numeryje.

- Ar pasinaudojate kitų bendruomenių patirtimi dirbdami totorių tautiniam-kultūriniam atgimimui?

- Ieškome, randame, savose sultyse tikrai neverdame. Tai liudija ir mūsų Latvijoje organizuojami tarptautiniai renginiai. PTK Vykdomojo Komiteto posėdis, Bendras Pabaltijo Sabantujus neatsitiktinai vyko Latvijos žemėje. Mes patys važiuojame į kitas šalis, lankome kaimynus. Visur randame tai, kas mums naudinga, tačiau matome ir tai, kas blogai. Aš žaviuosi Lietuvos totoriais, kurie 600 metų gyvendami Lietuvoje, Lenkijoje, Baltarusijoje sugebėjo išsaugoti savo etniškumą, religiją, kultūrinę ir dvasinę vertybę. Mūsų delegacijos dalyvavo Lietuvos totorių mokslinėse-praktinėse konferencijose ir visuomet pastebėdavo aukštą organizacijos lygį. Liepos pradžioje dalyvavome vienoje iš tokių konferencijų Alytuje. Gerą įspūdį paliko totorių santykiai su miesto administracija, miesto mero bei apskrities viršininko dėmesys. Turime pasimokyti iš Lietuvos totorių rasti bendrą kalbą su valdžia. Man prie širdies Lietuvos totorių bendrijų sąjungos pirmininko Ado Jakubausko siekis apjungti visas bendrijas.

Man artimas Suomijos totorių pavyzdys, kurie žiūri į savo bendriją kaip į gimtuosius namus ir kviečia į ją tik to vertus žmones. Jų bendrija – ne pereinamas kiemas. Suomijos totoriai sugebėjo tvirtai atsistoti ant kojų ekonomiškai, išlaikę gimtąją kalbą. Mums labai reikalinga ir naudinga kitų šalių totorių bendruomenių patirtis. Bendrų susitikimų ir renginių metu

mes geriau pažįstame vieni kitus, pamatome, kas iš tiesų siekia būti naudingi savo tautos tautiniam-kultūriniam atgimimui, o kas tik prisigretina, siekdamas savanaudiškų tikslų. Tokių žmonių yra ir pas mus Latvijoje, yra jų ir kitose šalyse. Turim informuoti vieni kitus apie tokius žmones ir pasistengti nuo jų atsiriboti.

- Dėkoju už pokalbį, linkiu naujų pasiekimų Jūsų veikloje.

TOTORIAI DONBASE

Galimas SITDYKOVAS

Pirmasis Sabantujus

Šią vasarą Donbase (Ukrainoje) buvo suorganizuotas pirmasis Sabantujus. Liepos 25 dieną šiam įvykiui buvo paskirta Donecko TV laida. Programos vedėja paaikšino žiūrovams, kad Sabantujus - tai žemdirbių šventė, kuri švenčiama pabaičius pavasario laukų darbus, ir, išvertus iš totorių kalbos, reiškia "plūgo šventė".

Tradicškai buvo suorganizuotos visos pagrindinės rungtys: giros stūmimas, nacionalinė kova "koreš", bėgimas maišuose, atsispaudimai ant kumščiu, kova su maišais, monetos išėmimas iš kefyru užpildyto dubens ir netgi žirgų sportas. Sabantujų papuošė liaudies saviveiklos kolektyvų pasirodymai, kuriuose skambėjo dainos totorių, rusų ir ukrainiečių kalbomis. Donecko krašte iš 5 milijonų gyventojų totoriai sudaro virš 100 tūkstančių. Tai didžiausia apskrities tautinė bendruomenė po rusų ir ukrainiečių.

Ką jau kalbėti, jei net futbolo klubo "Šachtior" prezidentas yra pats turtingiausias apskrities žmogus, vienas turtingiausių žmonių Ukrainoje totorius Rinatas Achmetovas. Donecko gyventojai vadina jį savo geradariu, į kurį galima kreiptis dėl savo problemų ir visada sulaukti gero patarimo, pagalbos ir palaikymo. Visiškai neseniai, liepos 19, šachtoje "Krasnolimanskaja" įvyko bausis sprogimas, nusinešęs 36 kalnakasių gyvybes. Rinatas Achmetovas žuvusiųjų šeimoms paaukojo vieną milijoną grivenų. "Achiat-Džami" - soborinė mečetė Donecke

"Achiat-Džami" - soborinė mečetė Donecke

Donecko soborinės mečetės statybos organizatoriumi ir įkvėpėju buvo totorius Achiatas Chafizovičius Braginas. Jis 1995 m. spalio 15 tragiškai žuvo. Jo vardu ir buvo pavadinta "Achiat-Džami" mečetė.

Pirmasis mečetės akmuo buvo iškilmingai padėtas 1994 m. gegužės 15 dieną, o per tris metus, vadovaujant Donecko miesto musulmonų bendruomenei ir dalyvaujant Stambulo (Turkija) miesto Muftijatui, buvo visiškai pastatyta. Pirmajame mečetės aukšte yra erdvios Ukrainos Islamo universiteto auditorijos.

Mes susitikome su mečetės ūkio dalies vedėju Chamitu Mamedovu. Jis turkas, gimęs Gruzijoje. Mečetės statymo laikotarpiu jis buvo pakviestas į Donecką vertėjauti. Jam patiko miestas, žmonės, todėl pasiliko mečetėje šeiminkauti. Mes apžiūrėjome mečetę iš išorės ir iš vidaus. Visur nepriekaištinga tvarka ir švara.

Mečetė "Achiat-Džami" yra įspūdinga savo dydžiu (talpina apie tūkstantį žmonių) ir grožiu. Sienos ir kupolas išdailinti puikiais rytietiškais ornamentais. Visi mečetės kilimai ir įranga padovanoti iš Turkijos.

Nelaukdami turtingų rėmėjų, pirmąsias lešas mečetės statybai Donecko musulmonai surinko patys. Aukoms buvo atidaryta speciali banko sąskaita.

"MOTERIS MOTERS AKIMIS"

Galimas SITDYKOVAS

Šio straipsnio pavadinimas toks pats, kaip ir fotoparodos, kuri rugpjūčio 17 dieną buvo atidaryta Vilniuje, erdviame Lietuvos užsienio reikalų ministerijos hole. Šią parodą taip pat būtų galima pavadinti "Moteris Islamo pasaulyje". Jos autorė – Leona Korkutienė – 1986-87 metais lankėsi Pietų Jemene ir, niekad nesiskirdama su fotoaparatu, surinko didelę nuotraukų kolekciją apie tos šalies, esančios Arabijos pusiasalio pietuose, žmones. Užsienio reikalų ministerijoje surengtoje parodoje iš šios kolekcijos žiūrovai gali pamatyti moterų portretus, vaikų nuotraukas ir, dėl bendro supratimo apie šalį, keletą siužetinių vaizdų. Fotomedžiagą papildo dvi originalios suknelės – moteriška ir mergaitiška.

Nesibaigiančios informacijos apie islamo teroristus, Rytų atsilikimą ir žiaurumą fone ši paroda – tarsi šviesus spindulys, skrodžiantis tamsą.

Rytuose sakoma: "Jei nori sužinoti praeitį, pažvelk į akis senukui; jei nori sužinoti dabartį, pažvelk į akis moteriai; jei nori sužinoti ateitį, pažvelk į akis vaikui."

Šios parodos autorė – moteris. Pažvelkime jai į akis. Leona Korkutienė – nepaprasta moteris. Ji – gydytoja pagal specialybę ir mokslinių medicininių straipsnių autorė; literatė pagal pašaukimą – išleista keletas jos poezijos ir prozos rinkinių, drama apie žinomą lietuvių kultūros patriarchą Joną Basanavičių "Vade mekum", parodyta žiūrovams Vilniaus Jaunimo teatro scenoje; aistringa fotomenininkė – išleisti keturi fotoalbumai, įvyko 17 personalinių fotoparodų; mėgsta fotografuoti ir fotografuotis pati. Ji – artistė prieš objektyvą ir sugeba atverti savo foto objektų vidinį pasaulį, randa su jais dvasinį kontaktą. Ji nuostabiai pastabi ir jautri, subtili psichologė ir elegantiška kaip aukštuomenės dama. Ir tai nenuostabu, kadangi ji kilusi iš LDK bajorų.

Parodos atidaryme kartu su URM darbuotojais dalyvavo ir specialiai pakviesti svečiai, kuriems artima ir suprantama parodos tema: Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas Adas Jakubauskas, Vilniaus universiteto docentė, senovinių totorių rankraščių tyrinėtoja, humanitarinių mokslų daktarė Galina Miškinienė, žurnalo "Moteris" vyriausioji redaktorė Eglė Striaukienė, žurnalo "Gydytojų žinios" reporteris Juozas Elekšis, totorių folklorinio ansamblio "Alija" dalyviai Eugenijus Ščiuckis ir Svetlana Vilčinskaja, šių eilučių autorius, žurnalistas Galimas Sitydkovas ir kiti.

Kolegos ir draugai iškilmių kaltininkei dovanojo gėlių ir išsakė daugybę šiltų žodžių apie Leoną Korkutienę ir jos fotomeną. Vyriausia žurnalo "Moteris" redaktorė E. Striaukienė pripažino, kad pažintis su moterų portretais visiškai pakeitė supratimą apie musulmonų pasaulį, apie musulmonės-moters dalį.

Žurnalo "Gydytojų žinios" reporteris J. Elekšis kalbėjo apie tai, kad Lietuvoje seniai, jau daugiau nei 600 metų, gyvena musulmonai – Lietuvos totoriai. Nei su viena tauta lietuviai taip nedraugauja kaip su totoriais, kurie per visus tuos metus

Vaikystės šventė

buvo ištikimi savo naujosios tėvynės – Lietuvos- piliečiai ir kariai. Iš tiesų, totoriai visais laikais aktyviai rėmė lietuvių tautos kovą už šalies nepriklausomybę ir buvo tarp Lietuvos gynėjų karštomis, kruvinomis 1991 sausio dienomis.

J. Elekšis tiksliai pastebėjo, jog Europos šalyse daug kalbama apie demokratiją ir žmonių teises, tačiau moteris prezidentė ar premjer-ministrė – didelė retenybė. Tuo tarpu musulmoniš-

Moters laimė

Pasivaikščiojimas prie Adeno įlankos

Moters portretas

kose šalyse nemažai tokių pavyzdžių, kai į aukščiausius valstybės postus išrenkamos moterys. Tai ir Pakistanas, ir Turkija, ir Šri-Lanka. Beje, per paskutiniuosius Lietuvos prezidento rinkimus Valdas Adamkus buvo išrinktas valstybės galva tik dėl vienos priežasties: finale su juo varžėsi moteris – profesorė Kazimiera Prunskienė. Daugeliui lietuvių vis dar yra aksioma - tvirtinimas, jog “moteris negali valdyti valstybės”.

Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas Adas Jakubauskas priminė svečiams Pranašo Muhamedo hadisus, kuriuose sakoma: “Jei tave vienu metu pakvies tėvas ir motina, pirmiausia prieik prie motinos”; “Rojus guli prie motinos kojų”.

Leonos Korkutienės moterų portretai aiškiai iliustruoja ne tik išorines ypatybes: musulmonių-moterų grožį ir dailumą, bet ir jų vidinį pasaulį, jų gerąsias dvasines savybes: ištikimybę šeimai, meilę vaikams, kuklumą ir paprastumą, už kurių jaučiamas stiprus charakteris, gebėjimas saugoti savo orumą.

Parodoje susitiko labai skirtingo amžiaus ir profesijų žmonės. Aš atkreipiau dėmesį, kaip Leona Korkutienė gyvai diskutuoja su mergina, iš išvaizdos panašia į totoraite. Pasirodė, jog tai buvo Vilniaus Universiteto studentė, lenkų filologiją studijuojanti, Liudmila Karvackaja. Jos tėvas - ukrainietis, motina - lenkė. Paroda paliko Liudmilai didžiulį išpūdį, labai patiko vaikų nuotraukos motinystės tema. Fotomenininkė padovanojo Liudmilai “Bibliografinių nuorodų katalogą”, kuriame atsispindi visa jos kūryba iki 2003-ųjų metų. Mergina nudžiugusi perskaitė jai skirtą linkėjimą: “sėkmės ir ištvermės svajonių vingiuose”.

Leona neišvengė ir vyriausiojo “Lietuvos totorių” redaktoriaus, “Tatarinform” korespondento dėmesio ir užsipyrimo. Kartu su autografu bei gražiais palinkėjimais jūsų nuolankus tarnas gavo interviu.

- Gerbiama poniam Leona, papasakokite savo išpūdžius apie žmones ir šalį, iš kurios parsivežėte šias nuostabias nuotraukas.

- Jemeno žmonės labai svetingi, geranoriški ir labai jautrūs. Jie norėtų, kad ir svečiai į juos žiūrėtų taip pat. Jie visada įdėmiai ištiria atvykėlius, išžiūri ir mato žmogų tokį, koks jis yra. Kai aš atvažiavau, mane pasitiko aerouoste, ir kitą dieną mes nuėjome į Adeno centrą. Aš iš karto pradėjau mokytis arabų šnekamosios kalbos, reikėjo mokėti bendrauti su žmonėmis, turguje rasti kalbą su pardavėjais.

Buvau šioje šalyje laiminga kaip pasakoje “Tūkstantis ir viena naktis”. Dykumoje atradau senovinį miestą-monumentą Šibam, kuriame dar prieš tūkstantį metų buvo pasatyti 12-os aukštų dangoraižiai. Šis miestas yra saugomas JUNESKO.

Jemeno žemė labai turtinga juodoju ir geltonuoju auksu. Tačiau žmonėms didžiausias turtas yra šeima. Motinos pašaukimas – užauginti iš vaiko vyrą. Vaikams skiriamas didžiulis dėmesys. Berniukas gali melstis kartu su imamu.

Po Jemeno aš aplankiau daug šalių. Mokiausiu anglų kalbos JAV, ruošiau savo parodas.

- Ar Jūs skaitėte šventąjį musulmonų knygą Koraną?

- O, taip! Tai puiki knyga. Aš skaičiau jos vertimą į rusų kalbą.

- Moterys, vaikai, kuriuos matome parodoje šypsosi, netgi juokiasi. Pa-

XX amžiaus Šecherezada

prastai moteris-musulmonė vaizduojama rimta, griežta. Kaip Jums pavyko padaryti šias nuotraukas?

- Aš pamilau Jemeno moteris, ir jos mane, tarp mūsų susiklostė šilti santykiai. Aš sugebėjau rasti su jomis bendrą, moterišką, širdingą kalbą. Neverčiau fotografuoti. Kai kuriuose Jemeno žurnaluose buvo išspausdintos mano nuotraukos, ir jos žinojo, kad esu jų draugė ir pačios rodė iniciatyvą.

- Jūs atskleidėte save daugelyje kūrybinės veiklos sričių. Ar galima jas apjungti vienu gyvenimo kredo?

- Mano kredo laikytis trijų ramsčių: kelionių, meilės ir darbo.

Leonai Korkutienei priešakyje naujos parodos, naujų žodinės kūrybos formų paieškos, susitikimai su naujais žmonėmis, miestais ir šalimis. Todėl norisi palinkėti: “sėkmės ir ištvermės svajonių vingiuose”.

Parodos dalyviai: L.Karvackaja, E.Ščiuckis, G.Miškinienė, S.Vilčinskaja, L.Korkutienė, E.Striaukienė ir A.Jakubauskas. (G.Sitdykovo nuotrauka)

Perspauddiname straipsnį, kuris buvo atspausdintas dviejuose kovo mėnesio laikraščio "Tėviškės naujienos" numeriuose.

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės totoriai

Jonas RIDZVANAVIČIUS

Lietuvos totorių rotmistras, XVII a. vidurio piešinys.

Apsigyvenimas

Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė (LDK) su totoriais susidūrė anksti, matomai, jau nuo pat savo susikūrimo XIII amžiuje. Užfiksuoti Lietuvos ryšiai su totoriais kunigaikščių Gedimino, Algirdo laikais. 1380 metais įvykusiame garsiaame Kulikovo mūšyje Aukso Ordos chano Mamajaus pusėje turėjo dalyvauti LDK kariai, vadovaujama kunigaikščio Jogailos, tačiau jie atvyko į mūšio lauką pavėlavę. Po šio mūšio LDK prisiglaudė gyventi Mamajaus sūnus, kurie davė pradžią garsiai kunigaikščių Glinskių giminei.

Tačiau didžiausias masinis totorių apsigyvenimas LDK žemėse įvyko 1397 metais, kai pas kunigaikštį Vytautą atvyko pagalbos prašytis pralaimėjęs tarpusavio vaiduose Aukso Ordos chanas Tochtamyšas su savo šalininkais. Žinoma, kad jis buvo apgyvendintas Lydos pilyje. Po to iš tarpusavio nesutarimų draskomos Aukso Ordos kėlėsi gyventi į LDK totoriai iki pat XVI amžiaus pradžios. Atvykdavo totoriai į LDK gyventi ir iš Krymo chanato, kuris susikūrė apie 1450 metus. Reikia pasakyti, jog didžiausia ir galingiausia viduramžių pasaulio valstybė – Aukso Orda dėl tarpusavio karų žlugo ir nustojo egzistuoti 1502 metais. Šio žlugimo didžiausi kaltininkai buvo Krymo, Kazanės chanatai bei Maskvos Didžioji Kunigaikštystė. Reikia paminėti, jog LDK buvo dažniausiai Aukso Ordos sąjungininkė. Paskutinis Aukso Ordos chanas Achmetas po 1502 m. apie dvidešimt metų gyveno Lietuvoje, atrodo, Kaune, ir davė pradžią kelioms totorių kunigaikščių giminėms.

Oriologas R. Neimantas teigia, jog Kaune dabartinio miesto sodo, J. Gruodžio ir D. Poškos gatvių vietose senovėje buvo totorių kaimas. Čia buvo miesto sienos totorių vartai. Beje, šių dviejų gatvių pavadinimai atsirado apie 1930 metus. Iki tol jos vadinosi Totorių didžioji ir Totorių mažoji gatvės.

LDK totoriai iki valstybės padalinimo 1794 m

Apsigyvenę LDK totoriai gaudavo žemės valdas, o už tai turėdavo dalyvauti su savo būriais kariniuose žygiuose ne-

mokamai. Tokia tvarka buvo iki XVII amžiaus pradžios, tačiau vėliau totoriai tarnaudavo kariuomenėje, gaudami algas. Reikia pasakyti, jog totoriai visada iki pat XX amžiaus mielai tarnaudavo kariuomenėje. Todėl galima sakyti, kad jie dalyvavo visose jungtinės Lietuvos-Lenkijos valstybės karinėse kampanijose nuo pat savo atvykimo iki šios valstybės žlugimo 1794 metais. Kažkodėl visi žino apie totorių dalyvavimą Žalgirio mūšyje, tačiau mažai kas kalba apie kitus garsius mūšius, kuriuose visuose jų dalyvaudavo totoriai. Pavyzdžiui, 1605 metų Kircholmo mūšis, 1683 m. mūšis prie Vienos ir t.t.

Viduramžiais baudžiauninkai nekariavo, tai buvo bajorų užsiėmimas. Totoriai gi kariaudavo, todėl jie buvo bajorai. Tačiau jų teisės valstybės valdyme buvo apribotos, todėl jie buvo nevisai pilnateisiai bajorai. Tačiau užtekdavo tik pereiti jiems į krikščionybę, ir jie tapdavo pilnateisiais bajorais. Dažnai jie taip ir darydavo. Matomai, LDK gyveno taip pat totorių belaisviai, kurie neturėjo jokių teisių. Tačiau laikui bėgant visi totoriai suvienodėjo, jų socialinė padėtis išsilygino.

Reikia pasakyti, jog LDK totoriai, būdami musulmonų tikėjimo, netgi viduramžiais nepatyrė ypatingo persekiojimo iš vietinių krikščionių. Žinomi tam tikri bandymai apriboti totorių teises XVII amžiaus pradžioje. 1609 m. liepos 2 d., susirinkusi minia į atlaidus, Trakuose sudegino totorių mečetę. Tačiau toks persekiojimas greitai baigėsi, žymiai didesnė nesantaika buvo tarp katalikų ir reformatorių. Totorius užstodavo karalius ir didžiūnai. Nors žinoma, kad nemažai totorių XVII amžiuje išvyko iš LDK.

Keletas paminėtinų faktų iki valstybės žlugimo.

1672 m. dėl nemokamų algų įvyko totorių maištas žinomas lipkų vardu. Tačiau karalius Janas Sobieskis patraukė maištaujančius totorius į savo pusę, vietoj pinigų išdalino jiems žemės dabartinės Lenkijos teritorijoje Bialostoko ir Liublino vaivadijose. Nuo tada totoriai gyvena Lenkijoje.

Aleksandro Ulano pulkas apie 1730 metus pradėtas vadinti pagal savo vadą ulonais (lenkiškai – ulany). Reikia, šią lengvosios kavalerijos rūšį į pasaulinę praktiką įvedė LDK totoriai. Tai jų įnašas į karybos istoriją.

Vienas garsiausių totorių generolų buvo Juozapas Beliakas, kurio karjera tęsėsi 1760 – 1794 metais. Buvo sakoma, jog įžymus rusų karvedys A. Suvorovas bijojo susidurti mūšio lauke su Beliaku. J. Beliakas mirė T. Kosciuškos sukilimo metu 1794 metais, vadovaudamas sukilimo korpusui.

Paskutiniausios Lietuvos-Lenkijos valstybės gyvavimo metais buvo šeši totorių Priešakinės sargybos pulkai, kurie dalyvavo to meto mūšiuose. Visi jie dalyvavo paskutiniame mūšyje, ginant Varšuvą nuo rusų puolimo, po kurio sukilimas buvo pralaimėtas, valstybė galutinai padalinta.

Atrodo, kad vienas iš sukilimo vadų – Jokūbas Jasinskis buvo totorius, o pats Tadas Kosciuška buvo totoriško kraujo. Viena jo senelė buvo totorė iš Furs giminės.

LDK totoriai cariniu laikotarpiu 1795-1917 metais

Lietuvos totorių gyvenimas cariniu laikotarpiu 1795-1917 metais aprašytas hab. dr. T. Bairašauskaitės monografijoje „Lietuvos totoriai XIX amžiuje“.

Šiuo laikotarpiu po tam tikrų peripetijų visiems LDK totoriams buvo pripažintos bajorystės teisės. Tuo būdu jie tapo pilnateisiais bajorais, ypatingai po 1863 m., kai totorių padėtis tam tikra prasme tapo netgi privilegijuota.

Cariniu laikotarpiu įvyksta tam tikra pagrindinio totorių užsiėmimo – tarnavimo kariuomenėje transformavimas. Po valstybės padalinimo iš pradžių pradėti formuoti savarankiški totorių – ulonų pulkai. Vienas – carinės Rusijos – Lietuviškas raitasis totorių pulkas, kuris egzistavo iki 1833 m., kai jis buvo

galutinai išformuotas. Kitas – Prūsijos kariuomenės sudėtyje.

1812 m. prasidėjus Prancūzijos – Rusijos karui, lenkų aristokratija, siekdama atgauti nepriklausomybę, dalyvavo karo veiksmuose prancūzų pusėje. Buvo organizuotas totorių eskadronas, kuris, dalyvaudamas karinėse operacijose prancūzų pusėje, baigė karą Paryžiuje.

Po 1833 m. totoriai pradėjo siekti karinės karjeros individualiai. Įdomus faktas – pasirodo, jog I pasaulinio karo išvakarėse Rusijos kariuomenėje tarnavo 18 generolų – LDK totorių (Chalilis Bazarevskis, Tamerlanas Beliakas, Konstantinas Biciutka, Juozapas Jakubovskis, Ipolitas Januševskis, Jokūbas Juzefovičius, Konstantinas ir Leonas Kričinskiai, Aleksandras Milkovskis, Abu Taleb Muchlia, Juozapas Pultoržickis, Aleksandras Romanovičius, Steponas Sobolevskis, Motiejus Sulkevičius, Aleksandras Talkovskis, Aleksandras ir Jonas Tuhana Baranovskiai, Steponas Vilčinskis). Jų palikuonys ir šiandien gyvena Lietuvoje, Lenkijoje ir Baltarusijoje. O kiek jų buvo žemesniuose ranguose?! Tai rodo tvirtą jų poziciją visuomenėje bei tam tikrą socialinį komfortą.

XIX amžiuje totoriai pradėjo reikštis ne tik karinėje, bet ir kitose srityse, pradėjo masiškai siekti valstybės valdininko karjeros. Carinė administracija juos noriai dėl įvairių priežasčių priiminėjo į tarnybą. Todėl palaipsniui karinė tarnyba nuėmė antrą planą ir XX amžiuje ji nevaizdina ypatingo vaidmens. Nors mes ir žinome, jog tarpukaryje Vilniuje dar buvo totorių ulonų eskadronas.

Pasirodo, jog tarp totorių visais laikais buvo nemažai neofitų, perėjusių iš musulmonų į kitas religijas. Pasirodo, kad toks procesas vyko nuolat ir ko gero daugiau nei šiais laikais. Tai suprantama, nes šiais laikais nėra reikalo pereidinėti iš vienos religijos į kitą. Tampama paprasčiausiai ateistu. Aš atkreipiau dėmesį į tai, kad daug pavardžių tarp totorių išnyko, bet jos atsirado tarp lietuviškų, lenkiškų šeimų. Tai Smolskiai, Butleriai, Kričinskai ir pan. Tarp totorių garsi buvo Ulanų pavardė. Šiuo metu yra lietuvių - Ulanavičių. Kas tai? Iš kur tokia keista lietuviška pavardė? Iš kur lietuviai – Korsakai, Krinickai, Asanavičiai, Korickai, Kalinos (žiūr. Kauno telefonų knyga)? Siek tiek neaiškiau su Jakubauskų, Jasinskų, Baranauskų, Jablonskų, Vilčinskų, Bagdanavičių, Janušauskų, Rajeckų, Radlinskų ir kitomis pavardėmis.

Įdomus faktas, – Konstantinas Biciutka buvo totorius iš Minsko, rusų armijos generolas-majoras, žuvo 1916 m. I pasauliniame kare. Jo brolis Motiejus įžymus tapo ne tada, kai perėjo į katalikų tikėjimą, o tada, kai Romoje tapo kardinolu Antoniu! (Pirmas lietuvis kardinolas – Vincentas Sladkevičius?) Jų dėdė Suleimanas Biciutka buvo Minsko mečetės imamas 1855-1896 metais.

Paminėtinas generolas Motiejus Sulkevičius (1865-1920), kuris I pasaulinio karo metu vadovavo divizijai, vėliau korpusui. Po bolševikų perversmo tapo atkuriamos Krymo totorių respublikos ministru pirmininku. Tačiau jo vyriausybė gyvavo neilgai - nuo 1918 m. pavasario iki spalio mėn. Jo iniciatyva tuo metu įkuriamas Simferopolio universitetas. Užėmus Krymą bolševikams, M.Sulkevičius išvyksta į Baku, kur užima Azerbaidžano kariuomenės generalinio štabo viršininko pareigas. 1920 m. gegužę nugalėję bolševikai jį suima ir sušaudo.

Sank Peterburgo universiteto profesorius ekonomistas M. Tuhana-Baranovskis turi nuopelnų vystant ekonomikos mokslą, žinoma jo sukurta ekonominių krizių teorija, buvo bolševikų vado V.Lenino ekonominių insinucijų oponentas.

Po I pasaulinio karo

Po I pasaulinio karo LDK totorių centras tapo Vilnius, kuris tuo metu priklausė Lenkijai. Dalis Vakarų Baltarusijos irgi priklausė Lenkijai. Todėl tarpukaryje Lenkijoje atsidarė pagrindinė LDK totorių dalis. Vilniuje 1925 m. įsikūrė centrinis religinis organas – muftiatas su muftijum dr. Jokūbu Šinkevičium priešakyje, Totorių kultūros – švietimo draugija, vado-

vaujama Vilniaus universiteto prof. dr. Stefano Bazarevskio. Jie leido du periodinius leidinius, vieną – kultūrinį, kitą religinį, religinę literatūrą, totorių metrašį. Vilniuje veikė Totorių muziejus. Po karo ši įdirbį perėmė Lenkijos totoriai.

Lietuvoje tarpukariu gyveno apie tūkstantį totorių, kurie buvo apsijungę į Raižių (Alytaus rajone) ir Kauno parapijas. 1933 m., padedant nepriklausomos Lietuvos vyriausybei, buvo pastatyta ir atidaryta nauja mūrinė Kauno mečetė. Tuo metu Kauno musulmonų parapijos pirmininku, Kauno mečetės statybos iniciatoriumu buvo pulkininkas Chalilis Janušauskas (1876-1938) (LR Seimo nario Vlado Žalnerausko senelio brolis). Vis tik Lietuvos totorių centras buvo Raižių kaime, kur nuo XVI amžiaus stovėjo vis atnaujinama mečetė. Alytaus rajone apie Raižius kompaktiškai gyveno totoriai, kurie turėjo čia savo žemės ūkius. Dar viena mečetė buvo Vinkšniupiuose (Vilkaviškio raj. Bartnininkų sen.). Tačiau prie jos jau nebuvo parapijiečių. Ši mečetė sudegė 1944 m. Čia iki šiol yra senovinės totorių kapinės.

Sunki totorių padėtis buvo Tarybinėje Baltarusijoje.

Po II pasaulinio karo Lietuvos totorių bendruomenė neteko savo inteligentijos, dalis jų žuvo, bet daugiausiai emigravo, išsiblaškė po pasaulį.

Įdomus faktas, - Didžiosios Britanijos Lietuvių sąjungos pirmininku dešimtį metų buvo Juozas Vilčinskas – totorius, emigravęs 1944 m. iš Kauno. Mirė 1992 m. Londone, palaidotas Raižių totorių kapinėse. Jis buvo aktyvus VLIK'o veikėjas, Lietuvos socialdemokratų partijos išeivijoje vienas iš vadovų, dalyvavo Pasauliniuose Socinterno kongresuose, parašė žinomą knygą „Lietuvos socialdemokratija kovoje dėl krašto nepriklausomybės“. Jo šūnis Aleksas Vilčinskas šiuo metu yra taip pat aktyvus minėtos sąjungos narys, gyvena Londone. Lietuvos prezidentas V.Adamkus apdovanojo jį Gedimino ordinu 2002 metais.

Nedidelė LDK totorių bendruomenė gyvena Jungtinėse Amerikos Valstijose, centras – Niujorke, Bruklina. Čia yra jų mečetė.

Tarybiniais metais totorių bendruomenei Lietuvoje grėsė visiška asimiliacija ir išnykimas. Pasikeitė gyvenimo sąlygos, neliko kompaktiškai apgyvendintų vietų, totoriai ištirpo tarp miestų gyventojų, sunyko religijos reikšmė ir pan.

Prasidėjus persitvarkymui, 1988 m. įsikūrė Lietuvos totorių kultūros draugija. Šiuo metu yra Vilniaus, Kauno, Alytaus totorių bendruomenės, Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga, kurios pirmininku yra dr. Adas Jakubauskas. Leidžiamas mėnraštis „Lietuvos totoriai“, pravedami proginiai renginiai, skirti religinėms šventėms, jubiliejams, prarastos kelios mokslinės praktinės konferencijos totorių tematika, kuriose dalyvavo Lenkijos ir Baltarusijos totoriai, veikia sekmadieninės mokyklos, rengiamos vaikų vasaros stovyklos, palaikomi ryšiai su tautiečiais Lenkijoje, Baltarusijoje. Galima tikėtis, jog totorių bendruomenė Lietuvoje dar išgyvens.

Tačiau Lietuvoje totorių bendruomenė neturi garsiai girdimos inteligentijos, reiškia, su ja galima ypatingai nesiskaityti.

Vilniuje, prie Lukiškių aikštės nuo XVI amžiaus stovėjo totorių mečetė, čia buvo ir kapinės. Mečetė nugriauta, kapinės sunaikintos 1968 m., sklypas užstatytas. Šiuo metu Vilniaus bendruomenė nori atstatyti mečetę. Tačiau Vilniaus savivaldybė (meras A.Zuokas) niekaip nesutinka kompensuoti buvusį totorių sklypą nauju kitoje vietoje, teigia, jog, jeigu jiems reikia, tai gali nusipirkti reikiama sklypą. Aišku, kas yra p. A.Zuokui tie totoriai, jų buvusi nuosavybė, jų teisės bei nuopelnai, pagaliau ir visa Lietuvos istorija! O praityje mes žinome Lukiškes, kaip totorių kaimą, kuris tęsėsi nuo Neries iki Vingio parko, iki Žvėryno.

Tokia trumpai yra LDK totorių gyvenimo apžvalga. Suprantama, kad trumpame straipsnyje neįmanoma plačiau apžvelgti tokių platų klausimų. Yra nemažai literatūros. Daug dirba šioje srityje mokslininkai istorikai, ypatingai Lenkijoje, nemažai Baltarusijoje, pastaruoju metu atsirado mokslinių darbų ir Lietuvoje.

Jeji norite mokytis Tatarstane

Mieli būsimieji abiturientai,

Iš Pasaulinio Totorių Kongreso gavome raštą, kad sekančiais metais studijoms į Tatarstaną mūsų bendruomenė gali išsiųsti 3–4 abiturientus, baigusius vidurinę mokyklą. Savo paraišką dėl studijų Tatarstano aukštosiose mokyklose prašome siųsti elektroniniu paštu: biblioteka@spc.smm.lt iki 2005 metų gegužės 10 dienos. Studijų išlaidos bus pilnai dengiamos iš Tatarstano biudžeto. Studentai privalės apsimokėti tik kelionės išlaidas. Sekantiems metams numatytos kvotos humanitarinio profilio specialybėms.

Pridedame sąrašą aukštųjų mokyklų Kazanėje ir Tatarstane, galinčių priimti Lietuvos totorių studentus.

Valstybinės aukštosios mokyklos:

Kazanės valstybinė kultūros ir meno akademija; Kazanės valstybinė N.G.Ži-

ganovo akademija; Kazanės valstybinis pedagoginis universitetas; Kazanės valstybinis universitetas; Rusijos Islamo universitetas; Valstybinis totorių humanitarinis institutas.

Filialai: Nižegorodo N.A.Dobroliubovo valstybinio lingvistinio universiteto Kazanės filialas; Rusijos valstybinio humanitarinio universiteto Kazanės filialas;

Kitose miestuose: Jelabugos valstybinis pedagoginis institutas; Naberežnyje Čelny valstybinis pedagoginis institutas;

Nevalstybinės aukštosios mokyklos: Totorių – Amerikos regioninis institutas; Almetjevsko municipalinis universitetas;

Dėl detalesnės informacijos prašome kreiptis pas Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininką, **dr. Adą Jakubauską, tel.: 8 682 72 328.**

Dėkojame:

Aleksui Vilčinskui (Anglija, Londonas) už paaukotus 75 svarus mūsų laikraščio leidimui.

Mieli tautiečiai – literatai,

Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos rūpesčiu, 2005 metais Tatarstano sostinėje Kazanėje, minint jos 1000 metų jubiliejų, bus išleista totorių poetų, gyvenančių Lietuvoje, Lenkijoje ir Baltarusijoje poezijos antologija. Savo kūrinius recenzijai prašome siųsti elektroniniu paštu: biblioteka@spc.smm.lt. Taip pat siųskite trumpą gyvenimo ir kūrybos aprašymą bei nuotrauką.

Informacija tel.: 8 682 72 328.

Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas
dr. Adas Jakubauskas

“ČAK-ČAK” – TOTORIŲ VIZITINĖ KORTELĖ

Kiekvienas, vos pažvelgęs į totoriškais valgiais nukratą stalą, pastebėtų, jog gaminti patiekalus iš tešlos totorėms – vienas malonumas. Lapša (naminius makaronus) jos supjausto taip plonai, jog kitaip, nei meno kūriniu, jų nepavadinsi. “Čak-Čak” taip pat yra vienas iš tokių patiekalų. Be jo neapsieina nei vienos šventinės, o šiandien ir oficialiosios vaišės. Jei uošvė laukia žento, būtinai gamina “čak-čak”, kitaip neužsimigs nuoširdus pokalbis. Šis patiekalas yra daugelio turkiškų tautų virtuvėse, tačiau pas mus jo pjaustymo forma ir technologija skirtinga. Nuo senų laikų totoriai laikė šį patiekalą skanėstu. Vestuvių dieną jis buvo dovanojamas jaunavedžiams.

Totoriškas “čak-čak” ypatingas tuo, jog tešla pjaustoma apvaliais rutuliukais. Iš pradžių iškočiojama plona tešlos virvelė, maždaug centimetro skersmens. Po to ji smulkiai supjaustoma taip, kad kiekvienas gabalėlis primintų rutuliuką. Vėliau šiuos rutuliukus verda įkaitintame tirpintame svieste, kol jie įgauna auksinį atspalvį. Atskirai gaminamas tirštas

sirupas iš medaus ir cukraus. Santykis toks, kad turi vykti karamelizacija (sirupas neturi darytis kietas), bet tuo pačiu gaminys turi laikyti formą. Čia jau reikalinga intuityva! Po to rutuliukai sumaišomi su sirupu. Viskas sukraunama į dubenį ir suteikiama norima forma.

Išpūdingai atrodo „čak-čak“ papuoštas rožėmis. Iš likusios tešlos iškočiojami skirtingų dydžių apvalūs blynėliai, jų kraštuose padaromos įpjovos ir, centrą prispaudus medine lazdele, jie greitai išverdami tirpintame svieste, išimami ir apibarstomi cukraus pudra. Tokiomis rožėmis yra puošiama kulinarinė Tatarstano vizitinė kortelė – „čak-čak“.

Taigi, kad pagamintume „čak-čak“, kiaušinių trynius reikia išsukti su cukrumi, pridėti druskos, išplaktus kiaušinių baltymus ir viską maišyti iki vientisos masės. Po to po truputį pilti miltus, sumaišytus su valgomąja soda. Reikia užmaišyti nelabai kietą tešlą ir palikti 30-40 minučių. Po to kočioti plonas virveles ir pjaustyti jas maždaug 5g gabalėliais, suteikiant jiems rutuliukų formą. Kepti gruzdintuvėje, nuolat maišant, kol įgis

auksinį atspalvį. Sirupui medus su cukrumi ištirpinami šildant, sirupas atvėsintas iki 45-50°C, suberiami iškepti tešlos rutuliukai ir viskas tolygiai išmaišoma. Po to gaminiui greitai suteikiama norima forma (konuso, sferos, rutulio, piramidės) ir atšaldoma.

Jeį patiekalas paruoštas teisingai, jis gerai laiko formą, blizga ir yra nuo šiaurų iki geltono atspalvio. Perpjautas „čak-čak“ yra korėtas, tešla - minkšta ir trapi, kvepia medumi ir sviestu.

Produktai (gramais): kvietinių miltų – 370, kiaušinių trynių - 24, kiaušinių baltymų – 24, cukraus –15, druskos - 2, valgomosios sodos – 2, tirpinto sviesto virimui – 300. Sirupui: medaus – 370, cukraus – 90. Išėiga – pilnas dubuo gardaus čak-čak.

Galima naudoti kiek kitokią sudėtį: 1kg miltų, 10 kiaušinių, 100g pieno, 20-30g cukraus, druskos, 500-550g tirpinto sviesto virimui. Sirupui: 0,9- 1 kg medaus, 150-200 g cukraus. Papuošimui: 100-150g monpasje.

Iš Latvijos totorių laikraščio "Čišme" vertė Audronė Jakubauskienė

Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos laikraštis

Totorių g. 6, 3000 Kaunas
Leidžiamas nuo 1995 m. sausio mėn.
SL Nr.238

Vyr. redaktorius: Galimas Sitdykovas ☎ 8-37-760816, E-mail: galsit@delfi.lt

Ats. sekretorius: Adas Jakubauskas ☎ 8-5-2605869, mob.8-682-72328

Redakcinės kolegijos nariai:

R. Makaveckas ☎ 8-37-390641,

M. Milkamanavičienė ☎ 8-315-27929,

J.Ridzvanavičius ☎ 8-37-736802,

E-mail: ridzjona@pit.ktu.lt

Spausdino: KTU spaustuvė, užsakymo Nr.

Autorių ir redakcijos nuomonės gali nesutapti.

R. Jakubauskas ☎ 8-37-716885 mob.

8-674-17710 E-mail: rrj73@kalnieciai.lt,

A. Asanavičius ☎ 8-5-2771821

I. Mažitova ☎ 8-37-725758

Tiražas - 500 egz.